

Εισαγωγή
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
Ο ΚΟΣΜΟΣ
α´ - Γένεσις
β´ - Η γένεση της Εκκλησίας
γ´ - Εξαήμερος
δ´ - Ο «σπόρος» του σύμπαντος
ε´ - Ο χρόνος
στ´ - «Εν αρχή εποίησεν ο Θεός τον ουρανόν και την γήν»
ζ´ - «Και την γήν»
η´ - Το νερό
θ´ - Πνεύμα Θεού
ι´ - Ημέρα μία
ια´ - Εξαγαγέτω τα ύδατα
ιβ´ - Η συγγένεια των κτισμάτων
ιγ´ - Οι ποικιλίες των ειδών

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ
Εισαγωγή
α´ - Ίδε ο άνθρωπος
β´ - Μετά Θεόν ή θεός
γ´ - Πρωτότοκος πάσης κτίσεως
δ´ - Χούς εί
ε´ - Και εγένετο ο άνθρωπος εις ψυχήν ζώσαν
στ´ - Φύση και πρόσωπο
ζ´ - Το πρόσωπο
η´ - Η σύγχυση
θ´ - Η πνοή της ζωής
ι´ - Ο Παράδεισος και οι απέναντι
ια´ - Ο Πρωτόπλαστος
ιβ´ - Η Γένεση
ιγ´ - Η ημέρα η εβδομή

Αλέξανδρου Καλόμοιρου

Οι έξι αυγές

Εκδόσεις Ζέφυρος

Γένεσις, Κεφάλαιο α΄

Εν αρχή εποίησεν ο Θεός τον ουρανόν και την γήν.

² η δε γή ήν αόρατος και ακατασκεύαστος, και σκότος επάνω της αβύσσου, και πνεύμα Θεού επεφέρετο επάνω του ύδατος. ³ Και είπεν ο Θεός^α γεννηθήτω φώς^α και εγένετο φώς. ⁴ και είδεν ο Θεός το φώς, ότι καλόν^α και διεχώρισεν ο Θεός ανά μέσον του φωτός και ανά μέσον του σκότους. ⁵ και εκάλεσεν ο Θεός το φώς ημέραν και το σκότος εκάλεσεν νύκτα. και εγένετο εσπέρα και εγένετο πρωϊ ημέρα μία.

⁶ Και είπεν ο Θεός^α γεννηθήτω στερέωμα εν μέσω του ύδατος και έστω διαχωρίζον ανά μέσον ύδατος και ύδατος. και εγένετο ούτως. ⁷ και εποίησεν ο Θεός το στερέωμα, και διεχώρισεν ο Θεός ανά μέσον του ύδατος ό ήν υποκάτω του στερεώματος, και αναμέσον του ύδατος του επάνω στού στερεώματος. ⁸ και εκάλεσεν ο Θεός το στερέωμα ουρανόν. και είδεν ο Θεός ότι καλόν, και εγένετο εσπέρα και εγένετο πρωϊ, ημέρα δευτέρα.

⁹ Και είπεν ο Θεός^α συναχθήτω το ύδωρ το υποκάτω του ουρανού εις συναγωγήν μίαν, και οφθήτω η ξηρά. και εγένετο ούτως. και συνήχθη το ύδωρ το υποκάτω του ουρανού εις τάς συναγωγάς αυτών, και ώφθη η ξηρά. ¹⁰ και εκάλεσεν ο Θεός την ξηράν γήν και τα συστήματα των υδάτων εκάλεσε θαλάσσας. και είδεν ο Θεός, ότι καλόν. ¹¹ και είπεν ο Θεός^α βλαστησάτω η γή βοτάνην χόρτου σπείρον σπέρμα κατά γένος και καθ' ομοιότητα, και ξύλον κάρπιμον ποιούν καρπόν, ού το σπέρμα αυτού εν αυτώ κατά γένος επί της γής. και εγένετο ούτως. ¹² και εξήνεγκεν η γή βοτάνην χόρτου σπείρον σπέρμα κατά γένος και καθ' ομοιότητα, και ξύλον κάρπιμον ποιούν καρπόν, ού το σπέρμα αυτού εν αυτώ κατά γένος επί της γής. ¹³ και είδεν ο Θεός ότι καλόν. και εγένετο εσπέρα και εγένετο πρωϊ, ημέρα τρίτη.

¹⁴ Και είπεν ο Θεός^α γεννηθήτωσαν φωστήρες εν τω στερεώματι του ουρανού εις φαύσιν επί της γής, του διαχωρίζειν ανά μέσον της ημέρας και ανά μέσον της νυκτός^α και έστωσαν εις σημεία και εις καιρούς και εις ημέρας και εις ενιαυτούς^α ¹⁵ και έστωσαν εις φαύσιν εν τω στερεώματι του ουρανού, ώστε φαίνειν επί της γής. και εγένετο ούτως. ¹⁶ και εποίησεν ο Θεός τους δύο φωστήρας τους μεγάλους, τον φωστήρα τον μέγαν εις αρχάς της ημέρας και τον φωστήρα τον ελάσσω εις αρχάς της νυκτός, και τους αστέρας. ¹⁷ και έθετο αυτούς ο Θεός εν τω στερεώματι του ουρανού, ώστε φαίνειν επί της γής ¹⁸ και άρχειν της ημέρας και της νυκτός και διαχωρίζειν ανά μέσον του φωτός και ανά μέσον του σκότους. και είδεν ο Θεός, ότι καλόν. ¹⁹ και εγένετο εσπέρα και εγένετο πρωϊ, ημέρα τετάρτη.

²⁰ Και είπεν ο Θεός^α εξαγαγέτω τα ύδατα ερπετά ψυχών ζωσών και πετεινά πετόμενα επί της γής κατά το στερέωμα του ορανού. και εγένετο ούτως. ²¹ και εποίησεν ο Θεός τα κήτη τα μεγάλα και πάσαν ψυχήν ζώων ερπετών, ά εξήγαγε τα ύδατα κατά γένη αυτών, και πάν πετεινόν πτερωτόν κατά γένος. και είδεν ο Θεός, ότι καλά. ²² και ευλόγησεν αυτά ο Θεός, λέγων^α αυξάνεσθε και πληθύνεσθε και πληρώσατε τα ύδατα εν ταίς θαλάσσαις, και τα πετεινά πληθυνέσθωσαν επί της γής. ²³ και εγένετο εσπέρα και εγένετο πρωϊ, ημέρα πέμπτη.

²⁴ Και είπεν ο Θεός^α εξαγαγέτω η γή ψυχήν ζώσαν κατά γένος, τετράποδα και ερπετά και θηρία της γής κατά γένος. και εγένετο ούτως. ²⁵ και εποίησεν ο Θεός τα θηρία της γής κατά γένος, και τα κτήνη κατά γένος αυτών και πάντα τα ερπετά της γής κατά γένος αυτών. και είδεν ο Θεός, ότι καλά.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ο ΚΟΣΜΟΣ

α' - Γένεσις

Το πρώτο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, η «Γένεσις», χωρίζεται σε δύο ενότητες, πολύ άνισες μεταξύ τους ως προς την έκταση. Η πρώτη ενότητα είναι η ιστορία της δημιουργίας. Η δεύτερη ενότητα είναι η ιστορία των Πατριαρχών.

Επειδή η πρώτη ενότητα διηγείται τα όσα έγιναν στις έξι ημέρες της δημιουργίας, είναι γνωστή με το όνομα «εξαήμερος». Εκτείνεται από την αρχή του βιβλίου μέχρι και τον τρίτο στίχο του β' κεφαλαίου. Περιγράφει συνοπτικά, αλλά με απόλυτη ακρίβεια, τις έξι βαθμίδες ανάπτυξης της δημιουργίας μέσα στο χρόνο. Το μυστικό νόημα των έξι ημερών ολοκληρώνεται στο μυστήριο της έβδομης ημέρας, που επισφραγίζει την εξαήμερο.

Είναι αδύνατο να καταλάβουμε την Αγία Γραφή σωστά αν δεν συνειδητοποιήσουμε το διαφορετικό αντικείμενο της εξαήμερου από το υπόλοιπο βιβλίο της Γενέσεως. Από τον τέταρτο στίχο του β' κεφαλαίου και μετά, η Γένεσις διηγείται μια άλλη ιστορία, διαφορετική από την ιστορία της δημιουργίας. Μετά από μία συνοπτική αναφορά στη δημιουργία, στους στίχους 4 και 5, μια νύξη για το Πνεύμα το Άγιο, που σαν πηγή ζωής ποτίζει όλο το πρόσωπο της γής, στο στίχο 6, και μια επιγραμματική οντολογική περιγραφή του ανθρώπου, αρχίζει η περί Παραδείσου διήγηση.

Ο Παράδεισος είναι σαφώς εντοπισμένος. «Και ενεφύτευσεν ο Θεός Παράδεισον εν Εδέμ κατά ανατολάς» (Γεν. β' 8). Ο δε άνθρωπος, τον οποίο έβαλε ο Θεός μέσα στον Παράδεισο «εργάζεσθαι αυτόν και φυλάσσειν» (β' 15), έχει τώρα όνομα, ονομάζεται Αδάμ. «Και έβαλε Κύριος ο Θεός τον άνθρωπον όν έπλασε, και έθετο αυτόν εν τω παραδείσω της τρυφής, εργαζεσθαι αυτόν και φυλάσσειν. Και ενετείλατο Κύριος ο Θεός τω Αδάμ...» (β' 15-16).

Η δεύτερη, λοιπόν, ενότητα του βιβλίου της Γενέσεως αρχίζει μια διήγηση για ένα συγκεκριμένο ευλογημένο και αγιασμένο τόπο και ένα συγκεκριμένο και επώνυμο ζεύγος ανθρώπων. Αντίθετα, στη διήγηση της εξαήμερου, που προηγήθηκε, η Γένεσις μιλάει για τη δημιουργία του σύμπαντος, της γής, των φυτών, των ζώων και των ανθρώπων. Εκεί, μνεία του Αδάμ και της Εύας δεν υπάρχει καμία. Η εξαήμερος μας διηγείται μια γενικότερη ιστορία. Μετά την εξαήμερο, όμως, αρχίζει μια άλλη, μια ειδικότερη ιστορία, η ιστορία των ανθρώπων που γνώρισαν το Θεό και μίλησαν μαζί Του, η ιστορία του Ισραήλ. Ο Παράδεισος είναι η προτύπωση της Βασιλείας του Θεού, ο δε Αδάμ είναι ο πρώτος Πατριάρχης του Ισραήλ, που είναι ο λαός εκείνος στον οποίο είναι γνωστός ο Θεός.

Αν δεν συνειδητοποιήσουμε τη διαφορά του αντικείμενου των δύο διηγήσεων και θεωρήσουμε τη μία σά συνέχεια της άλλης θά πέσουμε σε σύγχυση. Η εξαήμερος είναι το γενικότερο πλαίσιο για την καθ' αυτό διήγηση του βιβλίου της Γενέσεως, που είναι η εξιστόρηση της γνωριμίας των ανθρώπων με το Θεό.

Γένεσις καλείται το βιβλίο όχι μόνο γιατί διηγείται τη δημιουργία, αλλά κυρίως γιατί διηγείται τη γένεση της εκκλησίας του Χριστού, την εν χρόνω γένεση της Βασιλείας του Θεού, που αρχίζει με τον Παράδεισο, τον Αδάμ και την Εύα.

β' - Η γένεση της Εκκλησίας

Συνηθισμένο, αλλά, βασικό σφάλμα των σημερινών χριστιανών είναι ότι νομίζουν πώς η εκκλησία του Χριστού ήταν ανύπαρκτη πρό Χριστού. Αφού η Χάρις και η Αλήθεια, λέγουν, ήλθε διά Ιησού Χριστού (Ιω. α' 17), άρα ήταν ανύπαρκτη πρό αυτού.

Εν τούτοις, θεμέλιο της πίστεώς μας είναι ότι το Θεό τον γνωρίσαμε μόνον επειδή σαρκώθηκε ο Υιός και Λόγος Του. Δεν υπήρξε ποτέ καμία άλλη δυνατότητα γνωριμίας με το Θεό. Τόσο στην Παλαιά όσο και στην Καινή Διαθήκη, οι άνθρωποι γνώρισαν το ίδιο Θείο Πρόσωπο, το Θεό Λόγο σαρκωθέντα, τον Κύριο ημών Ιησού Χριστό.

Αυτή τη μυστική πραγματικότητα της παρουσίας του αναστάντος Χριστού σ' ολόκληρη την ιστορία, που ήταν από ανέκαθεν κοινή συνείδηση της Εκκλησίας, την ξεχάσαμε εμείς οι σύγχρονοι χριστιανοί, παρ' όλον ότι μας την υπενθυμίζουν συνεχώς η υμνολογία της Εκκλησίας και τα συγγράμματα των Πατέρων. Απλά κείμενα κατάντησαν ακατανόητα στη γενιά μας. Παράδειγμα, το λαοφιλές τροπάριο της Κασσιανής: «Καταφιλήσω τους αχράντους σου πόδας», λέγει «η εν πολλαίς αμαρτίαις περιπεσούσα γυνή», «ών εν τω παραδείσω Εύα το δειλινόν κρότον τοις ωσίν ηχηθείσα, τω φόβω εκρύβη». Τι πιο φυσικό για τους πρό ημών Χριστιανούς; Η αμαρτωλή γυναίκα σκουπίζει με τα μαλλιά της τα πόδια του Χριστού και τα βρέχει με δάκρυα, αυτά τα ίδια πόδια, που όταν τα άκουσε η Εύα να περπατούν στον Παράδεισο μετά την παρακοή της, κρύφθηκε από το φόβο της.

Ο Θεός της Παλαιάς Διαθήκης με τον οποίο μίλησε ο Αδάμ, οι Πατριάρχες και προφήτες του Ισραήλ δεν είναι άλλος από τον Υιό της Παρθένου που «εσκήνωσεν εν ημίν» (Ιω. Α΄, α΄ 14) και τον οποίο «και ακηκόαμεν και εωράκαμεν και αι χείρες ημών εψηλάφησαν» (Ιω. Α΄, α΄ 1). Οι εμφανίσεις του σαρκωθέντος Λόγου του Θεού στους δικαίους της Παλαιάς Διαθήκης είναι της ίδιας φύσεως με όλες τις εμφανίσεις του Χριστού στους μαθητές και τις μαθήτριες Του μετά την ανάστασή Του. Οι συναντήσεις αυτές των Πατριαρχών, των Προφητών, των Αποστόλων, των Μυροφόρων με τον Αναστάντα Χριστό είναι επικοινωνία μυστική της φθαρτής ανθρώπινης φύσης με την άφθαρτη, με την ανθρώπινη φύση που ανέλαβε και αφθάρτησε ο Υιός του Θεού. Είναι συναντήσεις με το Θείο Πρόσωπο του Λόγου στην ανθρώπινη φύση του, αφού τη Θεία φύση του Λόγου είναι αδύνατο να την πλησιάσει ο άνθρωπος. Πρόκειται για συναντήσεις με την αναστημένη φύση του Χριστού, την αιώνια, με την οποία βγήκε από τον τάφο και αναλήφθηκε στους ουρανούς και όχι την πρόσκαιρη, με την οποία περπάτησε ανάμεσά μας. Είναι επικοινωνία, τέλος, με τη Θεία Ενέργεια που φωτίζει, οδηγεί και αγιάζει.

Πώς τον έβλεπαν και μιλούσαν μαζί Του άνθρωποι που έζησαν πριν από την ιστορική Του Σάρκωση και Ανάσταση είναι, βέβαια, γιά μας τους ανθρώπους κάτι το ακατανόητο. Εμείς τα κτίσματα είμαστε δεσμευμένα από τη ροή του χρόνου και δυσκολευόμαστε πολύ να καταλάβουμε ότι ο Κτίστης και Θεός μας δε ζεί μέσα στο χρόνο και δεν διέπεται από αυτόν. Ο χρόνος είναι διάσταση της κτίσεως. Ο Θεός, όμως, είναι ο Κτίστης και Δημιουργός της κτίσεως και επομένως του χρόνου. Οι νόμοι και οι διαστάσεις της κτίσεως δεσμεύουν και διέπουν εμάς τα κτίσματα, όχι όμως και τον Κτίστη και Δημιουργό μας. Ο Θεός είναι ελεύθερος και ανεξάρτητος από την κτίση Του.

Αλλά και ο χρόνος της αναστημένης φύσης μας, έχει τους δικούς του νόμους και τη δική του υφή, όπως και ολόκληρη η αναστημένη φύση, καθώς δικούς της νόμους, δική της υφή και δικό της χρόνο έχει και η φύση των αγγέλων. Εμείς που ζούμε στην κατάσταση της φθοράς είναι αδύνατο να κατανοήσουμε το χρόνο της άφθαρτης και αναστημένης κτίσης. Θά τον γετούμε μόνον μετά την ανάσταση των νεκρών, όταν ο χρόνος που ξέρουμε τώρα «ουκ έσται έτι».

Δεν πρέπει λοιπόν να φαίνεται τόσο παράδοξο το ότι η Γένεσις διηγείται τη γένεση της Εκκλησίας. Άνθρωποι του Θεού ήταν και οι της Παλαιάς και οι της Καινής Διαθήκης. Το Πνεύμα το Άγιο τους φωτίζε όλους και τους κινούσε. Αυτό έκανε τις ψυχές τους ψυχές πιστών ανθρώπων, που είχαν γνώση του Θεού και κοινωνία μαζί Του. Οι της Παλαιάς Διαθήκης περίμεναν την πρώτη έλευση του Χριστού, οι της Καινής Διαθήκης περιμένουν τη δεύτερη. Και οι της Παλαιάς και οι της Καινής περιμένουν, αλλά και προγεύονται μερικώς την ίδια αιώνια Βασιλεία. Με περισσότερη, βέβαια, γνώση και εμπειρία οι δεύτεροι περιμένουμε να ξανάρθει εν Δόξει στη Δευτέρα Του Παρουσία και να κάνει «καινά τα πάντα». Όλοι του Ιησού Χριστού είμαστε Σώμα Χριστού μυστικό. Όλοι «οι εκ πίστεως ευλογούνται σύν τω πιστώ Αβραάμ» (Γαλ. γ΄ 9), παλαιοί και νέοι. Όλοι είμαστε σπέρμα Αβραάμ, «ός εστί Χριστός» (Γαλ. γ΄ 16).

Λέγει ο άγιος Κάλλιστος ο Πατριάρχης: «ορώ θαυμασίως τελεσθέν το τω Αβραάμ πάλαι υπισχνούμενον παρά του *σαρκωθέντος* Λόγου, λέγοντος περιφανώς^ πληθύνων πληθυνώ το σπέρμα σου ως τα άστρα του ουρανού και ως την άμμον την παρά το χείλος της θαλάσσης... Το πληθυνθέν ούτω σπέρμα του Αβραάμ, ο Κύριος Ιησούς εστί, υπερπλήρης ών μόνος διά την ένωσιν της Θεότητος και γε την ενέργειαν... γένος Αβραάμ και εξ' αυτού διαρρήδην καταγόμενος» (Φιλοκ. Δ΄ σ. 322).

γ΄ - Εξαήμερος

Σκοπός του μικρού τούτου πονήματος δεν είναι να ασχοληθεί με ολόκληρο το βιβλίο της Γενέσεως, ούτε να μετρήσει τα άστρα του μυστικού στερεώματος της Αγίας Γραφής. Η προσοχή μας θά επικεντρωθεί μόνο στην Εξαήμερο, την ιστορία της δημιουργίας, και αυτό με μία και μόνη επιδίωξη: να βοηθήσουμε να διαλυθούν οι παρανοήσεις που επισώρευσε η άγνοια σε καίρια σημεία της.

Είναι στοιχειώδεις καθήκον μας προς την αλήθεια να ομολογήσουμε ότι κάθε άλλο παρά καθαρά βλέπουμε και καταλαβαίνουμε, όταν διαβάζουμε τις λίγες αλλά τόσο περιεκτικές γραμμές του πρώτου φύλλου της Αγίας Γραφής, και ότι οι προσχηματισμένες εντυπώσεις μας και οι προκαταλήψεις που επικρατούν κάθε άλλο παρά μας βοηθούν.

Εμείς οι ορθόδοξοι Χριστιανοί ξέρουμε ότι η Αγία Γραφή είναι η γραπτή Παράδοση της Εκκλησίας. Την Παράδοση, λοιπόν, της Εκκλησίας μόνο με την Παράδοση της Εκκλησίας μπορούμε να τη μελετήσουμε, να την ερευνήσουμε, κατά την εντολή που έχουμε από τον

Κύριο, και να την κατανοήσουμε ορθά. Μόνο η Εκκλησία είναι αλάνθαστη και μόνο μέσα στην Εκκλησία θα δούμε φώς. Και τα στόματα της Εκκλησίας είναι οι άγιοι Πατέρες της, κατά την ομόφωνη διδασκαλία τους.

Μ' αυτές και μόνο τις προϋποθέσεις αρχίζουμε τη δύσκολη πορεία μέσα στον παράδεισο της Αγίας Γραφής. Η πορεία είναι επικίνδυνη, γιατί παραμονεύει ο όφις που μας συμβουλεύει να ακουμπήσουμε στην ανθρώπινη γνώση, υποσχόμενος ότι «διανοιχθήσονται υμῶς οι οφθαλμοί και έσεσθε ως θεοί». Εμείς, όμως, ξέρουμε ότι είμαστε πράγματι καλεσμένοι από το Δημιουργό μας να γίνουμε κάτι που το παίρνουμε με δική μας δύναμη και πρωτοβουλία, αλλά είναι δώρο του σαρκωθέντος Θεού. Γι' αυτό και δε στηριζόμαστε στα δικά μας δεκανίκια και την ανθρώπινη σοφία, αλλά καταφεύγουμε στα όσα έδίδαξαν «άγιοι του Θεού άνθρωποι», κατοικητήρια του Αγίου Πνεύματος και δούλοι γνήσιοι του Χριστού.

Αυτό δε σημαίνει καθόλου κάποια αντίθεση με την ανθρώπινη επιστήμη, που είναι δώρο Θεού. «Αυτός έδωκεν ανθρώποις επιστήμην ενδοξάζεσθαι εν τοις θαυμασίοις αυτού» (Σειράχ λη' 6). Σημαίνει, όμως, αντίθεση με την ανθρώπινη σοφία, που είναι η υπερήφανη εμπιστοσύνη στο ανθρώπινο μυαλό. Επιστήμη είναι η γνώση των πραγμάτων όσο αυτό είναι δυνατό στον άνθρωπο. Η ανθρώπινη σοφία, όμως, είναι η γεμάτη οίηση εντύπωση ότι ερμηνεύσαμε και εξηγήσαμε τα γεγονότα και τα πράγματα, εντύπωση που κάθε τόσο αποδεικνύεται ψεύτικη, χωρίς όμως να συνειρίζεται ο υπερφίαλος άνθρωπος.

Οι εμπειρίες από τη μελέτη της κτίσεως και οι γνώσεις που επισωρεύθηκαν τους τελευταίους αιώνες δεν μπορούν από μόνες τους να φωτίσουν τον άνθρωπο, ώστε να δει σωστά. Οι γνώσεις χρειάζονται ερμηνευτή. Γι' αυτό και ο κάθε άνθρωπος βρίσκεται μπροστά στο δίλημμα: ποιόν ερμηνευτή να διαλέξει, την ανθρώπινη ή την κατά Θεός σοφία;

Άς διαλέξουμε την κατά Θεόν σοφία που δεν απογοητεύει ποτέ τον άνθρωπο.

Όποιος μελετήσει και καταλάβει σωστά την Εξαήμερο, με τη βοήθεια της Αγίας Γραφής και των Πατέρων της Εκκλησίας, θα δει ότι όλα τα μυστήρια της κτίσεως φωτίζονται με μοναδικό τρόπο και οι γνώσεις της επιστήμης παίρνουν τη μόνη ερμηνεία που επιδέχονται. Ο Κύριος έδωσε το χέρι Του σ' εμάς τους φτωχούς και αδύνατους ανθρώπους. Άς απλώσουμε κι εμείς το χέρι μας κι άς κρατήσουμε γερά το δικό Του. Το αποτέλεσμα θα είναι η εμπειρία του φωτός.

δ' - Ο «σπόρος» του σύμπαντος

Σύμφωνα με τη διδασκαλία των Πατέρων της Εκκλησίας που ασχολήθηκαν με τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου, του Μεγάλου Βασιλείου και του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης, το σύμπαν προέρχεται από ένα «σπόρο». Τα άστρα, τα φυτά, τα ζώα, οι άνθρωποι είμαστε βλαστοί που φύτευσαν από τον ίδιο αρχικό σπόρο. Αυτή η ελάχιστη πρώτη ύλη και ενέργεια είχε μέσα της τις θείες καταβολές των πάντων.

Όπως οι καταβολές ολόκληρου του δένδρου υπάρχουν στο σπόρο του, όταν ακόμη το δένδρο δεν υπάρχει, έτσι και οι καταβολές του σύμπαντος υπήρχαν στον αρχικό σπόρο του, όταν το σύμπαν ακόμη δεν υπήρχε. Και, όπως ο σπόρος του δένδρου δίνει πρώτα ένα μικρό βλαστό, που μεγαλώνει και διακλαδίζεται και επεκτείνεται και υψώνεται, έτσι και ο «σπόρος» του σύμπαντος. Αναπτυχθήκαμε και εμφανισθήκαμε, το κάθε πλάσμα με τη σειρά του, όπως στο δένδρο ο κορμός, τα κλαδιά, τα φύλλα και οι καρποί. Όλα, όμως, υπήρχαν σπερματικά από την αρχή. «Τα πάντα υπήρχαν στην πτώτη του Θεού για τη δημιουργία κίνηση, σαν κάποια σπερματική δύναμη που κατατέθηκε για τη γένεση του παντός, όμως τα καθ' έκαστον όντα δεν υπήρχαν ακόμη ενεργεία», λέγει ο Άγιος Γρηγόριος.¹

Εφ' όσον, λοιπόν, όλα τα υλικά δημιουργήματα προερχόμαστε από τον ίδιο και μοναδικό «σπόρο», που η δύναμη του Θεού εποίησε, έχουμε μεταξύ μας φυσική συγγένεια.

Ο Θεός θέλησε να δημιουργήσει τον κόσμο με τη μέθοδο των σπόρων. Αυτό φαίνεται καθαρά στα φυτά και στα ζώα, που όλα προέρχονται από σπόρους που περιέχουν μέσα τους τις καταβολές όλου του φυτού ή όλου του ζώου, πριν ακόμη αυτό αναπτυχθεί. Από το σπόρο κάθε έμβριο όν αναπτύσσεται σιγά σιγά και προοδευτικά. Με τον ίδιο τρόπο και ολόκληρο το σύμπαν, και τα καθ' έκαστον όντα μέσα σ' αυτό, αναπτύχθηκε και επεκτάθηκε από μία αρχική Θεία καταβολή, που περιείχε μέσα της σπερματικά όλα όσα δημιουργήθηκαν σύν τω χρόνω.

Αυτή είναι η μέθοδος του Θεού και είναι παγκόσμια. «Εξήλθεν ο στείρων του στείρα τον σπόρον αυτού». Εικόνες του αρχικού σπόρου του σύμπαντος είναι όλοι οι άλλοι σπόροι των φυτών, των ζώων, των ανθρώπων. Η δημιουργική και συνεκτική ενέργεια του Θεού

¹ «Τα πάντα ήν εν τη πρώτη του Θεού περί την κτίσιν ορμή, οιονεί σπερματικής τινός δυνάμεως πρὸς την του παντός γένεσιν καταβληθείσης, ενεργεία δε τα καθ' έκαστον ούτω ήν» (αγ. Γρηγορίου Νύσσης, PG 44, 77D).

θέλησε να βάλει τους «γόνους» του σύμπαντος και όλων των καθ' έκαστον δημιουργημάτων στην πρώτη αρχή. «Εν αρχή». Ο ουρανός και η γή και όλα όσα έδωσε η γή βρίσκονταν δυνάμει σ' αυτό τον αρχικό σπόρο, που έδωσε «εν καιρώ» όλα όσα ήρθαν στό είναι.

Αυτή η πρώτη αρχή «κοιλοπονώντας τη γέννηση των πάντων, λόγω της δυνάμεως που κατέθεσε μέσα σ' αυτήν ο Δημιουργός, αναμένει τους κατάλληλους χρόνους γιά να φέρει στό φανερό, με τη Θεία προσταγή, όσα πρόκειται να γεννηθούν απ' αυτήν», λέγει ο Μέγας Βασίλειος.²

Συμπληρώνει ο άγιος Γρηγόριος: «Η αθρόα των όντων καταβολή, που έγινε από την άφραστη Δύναμη του Θεού, ονομάσθηκε από τον Μωυσή «αρχή» (Γεν. α' Ι), δηλαδή κεφάλαιο, μέσα στην οποία είχε τη σύστασή του το πάν... Γιατί όλων των όντων τις αφορμές και τις αιτίες και τις δυνάμεις, όλες μαζί ταυτόχρονα και ακαριαία κατέθεσε ο Θεός, και μέσα στην πρώτη κίνηση του θελήματός Του βρισκόταν η ουσία του κάθε όντος, ο ουρανός, ο αιθέρας, τα άστρα, το πύρ, ο αέρας, η θάλασσα, η γή, τα ζώα και τα φυτά».³

Τα πάντα, λοιπόν, προέρχονται από την αρχή, από ένα «σπόρο» μέσα στον οποίο ο Θεός έβαλε τη γονική δύναμη που τα γέννησε, όταν ήρθε ο καιρός τους. Τα πάντα συγγενεύουν μεταξύ τους αφού έχουν κοινή καταγωγή, τον εν αρχή «σπόρο», και είναι βλαστοί, κλαδιά, φύλλα, καρποί του ίδιου δένδρου. «Έτσι, λέγει ο Μέγας Βασίλειος, έχοντας δεχθεί η ακολουθία της φύσεως την αρχή από το πρώτο πρόσταγμα, διεξέρχεται όλον τον εφεξής χρόνο, μέχρις ότου έλθει στην κοινή συντέλεια του παντός».⁴

Η ακολουθία της φύσεως είναι μία και ενιαία αφού έχει τη ρίζα της και την αρχή της στό πρώτο πρόσταγμα του Θεού, το περιεκτικό των πάντων. «Όπως στό σιτάρι ή σε κάποιον άλλο από τα σπέρματα περιλαμβάνεται δυνάμει ολόκληρο το σάχι... φανερώνοντας με κάποια φυσική τάξη τη δύναμη που βρίσκεται μέσα στό σπέρμα», λέγει ο Άγιος Γρηγόριος, έτσι και στην αρχή, στό «σπόρο» του σύμπαντος περιλαμβάνονταν δυνάμει ολόκληρο το σύμπαν, που φανερώθηκε και αναπτύχθηκε προοδευτικά με το πέρασμα του χρόνου, όπως φανερώνεται σιγά σιγά ένα δένδρο και παίρνει την τελική του μορφή (P.G. 229C - 237C). Λοιπόν, πραγματικά, λέγει ο ίδιος άγιος, σαν από σκαλοπάτια η φύση ανεβάζει τα ιδιώματα της ζωής από τα μικρότερα πρός το τέλειο».⁵

Η κτιστή φύση είναι κάτι το τρεπτό, μόνον η Θεία φύση είναι άτρεπτη και σταθερή. «Τέτοια είναι η φύση των κτισμάτων, ή αυξάνεται ή φθίνει, δεν έχει τίποτε το σταθερό και στάσιμο», λέγει ο άγιος Βασίλειος.⁶ Η κτιστή φύση, λέγει και ο άγιος Γρηγόριος, «είναι αδύνατο να υπάρξει χωρίς αλλοίωση».⁷ Έτσι, λοιπόν, η δημιουργία της φύσεως, ξεκινώντας από τον απειροελάχιστο και περιεκτικό του Θείου προστάγματος πρωταρχικό «σπόρο» του σύμπαντος, αναπτύχθηκε σιγά και προοδευτικά «από των μικροτέρων επί το τέλειον» και φανερώθηκε «καθάπερ διά βαθμών», ανεβαίνοντας την κλίμακα από τα κατώτερα πρός τα τελειότερα δημιουργήματα, φανερώνοντας με τάξη «την εγκειμένην τω σπέρματι δυνάμιν».

Επειδή, λοιπόν, η δημιουργία υπήρξε μια προοδευτική ανάπτυξη του ήδη υπάρχοντος σπερματικού κόσμου, ακολούθησε μια άνοδος από το ατελές πρός το τέλειο. «Γι' αυτό, λέγει ο άγιος Γρηγόριος, ο άνθρωπος κατασκευάστηκε τελευταίος μετά τα φυτά και τα ζώα, γιατί η φύση ακολουθεί μια προϊούσα οδό πρός το τέλειο».⁸ Και συμπληρώνει: «Τελευταίος μετά από κάθε έμψυχο, λέγει η Γραφή ότι έγινε ο άνθρωπος... γιατί βλέπει μια αναγκαία ακολουθία τάξεως, να είναι το τέλειο τελευταίο».⁹

ε' - Ο χρόνος

² «Ωδίνουσα μέν την πάντων γέννεσιν διά την εναποτεθείσαν αυτή παρά του δημιουργού δυνάμιν, αναμένουσα δε τους καθήκοντας χρόνους ίνα τω Θείω κελεύσματι προαγάγει εαυτής εις φανερόν τα κήματα» (Μεγ. Βασιλείου «Εις Εξαήμερον», P.G. 29, 36 B ή ΕΠΕ 4, 74).

³ «Η ούν αθρόα των όντων παρά της αφράστου δυνάμεως του Θεού καταβολή, αρχή παρά του Μωυσέως, ήγουν κεφάλαιον κατονομάσθη, εν ή το πάν συστήναι λέγεται... ότι πάντων των όντων τās αφορμάς και τās αιτίας και τās δυνάμεις συλλήβδην ο Θεός εν ακαρεί κατεβάλετο και εν πρώτῃ του θελήματος ορμή η εκάστου των όντων ουσια συνένδραμεν, ουρανός, αιθήρ, αστέρες, πύρ, αήρ, θάλασσα, γή, ζώα, φυτά» (Αγ. Γρηγορίου Νύσσης, P.G. 44, 72 AB).

⁴ «Ότω και η της φύσεως ακολουθία εκ του πρώτου προστάγματος την αρχήν δεξαμένη, πρός πάντα τον εφεξής διεξέρχεται χρόνον, μέχρις αν πρός την κοινή συντέλεια του παντός κατανήση» (Μεγ. Βασιλείου, P.G. 29, 116 D).

⁵ «Ουκούν εικότως, καθάπερ διά βαθμών η φύσις, των της ζωής λέγω ιδιωμάτων, από των μικροτέρων πρός το τέλειον ποιείται την άνοδον» (αγ. Γρηγορίου Νύσσης, «Περί Κατασκευής του ανθρώπου» ή P.G. 44, 148C).

⁶ «Τοιαύτη δε τις και των γινομένων η φύσις, ή αυξανόμενη παντός ή φθίνουσα, το δε ιδρυμένον και στάσιμον ουκ επίδηλον έχουσα» (Μεγ. Βασιλείου ΕΠΕ 4, 38).

⁷ «... αδύνατον άνευ αλλοιώσεως συστήναι» (αγ. Γρηγορίου Νύσσης P.G. 44, 184C).

⁸ «Διά τούτο τελευταίος μετά τα βλαστήματα και τα βοτά κατεσκευάσθη ο άνθρωπος, οδώ τινι πρός το τέλειον ακολούθως προϊούσης της φύσεως» (αγ. Γρηγορίου Νύσσης, P.G. 44, 145).

⁹ «Τελευταίος δε μετά πάν έμψυχον η Γραφή γεγενήσθαι λέγει τον άνθρωπον... επ' αναγκαί'Αα τινι της τάξεως ακολουθί'Αα το τέλειον εν τελευταίοις βλέπων» (αγ. Γρηγορίου Νύσσης, P.G. 44, 148B).

Όταν λέγει ο άγιος ότι «τα πάντα ήν εν τη πρώτη του Θεού περί την κτίσιν ορμή», μέσα στα «πάντα» εννοεί, φυσικά, και τον χρόνο, μέσα στον οποίο τα πάντα κινούνται και αναπτύσσονται. Γιατί, ο χρόνος δεν είναι παρά μια διάσταση του σύμπαντος, μια συνάρτηση της κίνησης των καθ' έκαστον στοιχείων του. Ο χρόνος, η μάζα, η έκταση είναι διαστάσεις του σύμπαντος. Εμείς, που είμαστε μέρος του σύμπαντος, έχουμε αυτές τις διαστάσεις σά συνάρτηση του είναι μας. Ο Θεός, όμως, ο δημιουργός του χρόνου, της μάζας και της έκτασης δεν έχει καμιά φυσική σχέση μ' αυτά και είναι έξω απ' όλα αυτά. Ανάμεσα στό Θεό και τη δημιουργία Του υπάρχει οντολογική άβυσσος, μια απόλυτη διάκριση. Τίποτε στη δημιουργία δεν μπορεί να συγκριθεί με το Θεό, γιατί ο Θεός είναι το απόλυτο άλλο.

Ο χρόνος, όντας μια διάσταση του σύμπαντος, άρχισε ταυτόχρονα μ' αυτό. Ο χρόνος και το σύμπαν είναι συνδεδεμένες και αλληλοεξαρτώμενες έννοιες και πραγματικότητες. Όπως λέγει ο Μέγας Βασιλείος: «συμφυής επομένως με τον κόσμο και με τα ζώα του και τα φυτά του δημιουργήθηκε η ροή του χρόνου, μια ροή που συνεχώς βιάζεται να τρέξει μαζί με τον κόσμο και πουθενά δε σταματάει... Τέτοια περίπου είναι η φύση των δημιουργημάτων, η οποία οπωσδήποτε ή αυξάνεται ή ελαττώνεται, και δεν τη χαρακτηρίζει καθόλου η σταθερότης και η μονιμότης... Εν αρχή εποίησε^ δηλαδή, στην αρχή του χρόνου. Γιατί όταν λέγει ότι έγιναν «εν αρχή», δεν εννοεί ασφαλώς ότι ο χρόνος είναι πρεσβυγενής έναντι των δημιουργημάτων».

Ο χρόνος, στη διάρκεια του οποίου αναπτύχθηκαν όλα, είναι συστατικό του ίδιου του σύμπαντος. «Χρόνος δε εστί το συμπαρακτεινόμενον τη συστάσει του κόσμου διάστημα» (Μεγ. Βασιλείου, Ρ.Γ. 29, 560 β'). Δεν υπάρχει σύμπαν χωρίς χρόνο και χρόνος χωρίς σύμπαν. Δεν χρειάσθηκε η δημιουργία, γιατί αυτός είναι μέρος της δημιουργίας, η τέταρτη διάστασή της. Και χρόνος σημαίνει κίνηση και ανάπτυξη. Για το Θεό, και το χθές και το σήμερα και το αύριο είναι εξ ίσου παρόντα, αφού εκείνος δεν διέπεται από την ροή του χρόνου, όπως εμείς.

Δεν χρειαζόταν, λοιπόν, ο Θεός το χρόνο των έξι «ημερών» γιά να τελειώσει τη δημιουργία Του. Η δημιουργία τον χρειαζόταν, αφού ήταν διάστασή της, το ξεδίπλωμά της, η ανάπτυξή της. Ο αρχικός σπόρος είχε μέσα του τον χρόνο, όπως είχε και ολόκληρο το σύμπαν. Σύμπαν και χρόνος ξεδιπλώθηκαν και αναπτύχθηκαν μαζί, από τον πρωταρχικό «σπόρο» που δημιούργησε ο Θεός εκτός χρόνου.

«Δεν ήταν δύσκολο γιά το παντοδύναμο χέρι Του και την άπειρη σοφία Του να δημιουργήσει (ο Θεός) τα πάντα σε μία μέρα», λέγει ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος. Και συνεχίζει: «Τι λέω σε μία μέρα; Ακόμη και σε μία στιγμή. Αλλά ενήργησε έτσι επειδή δεν ήταν γιά τη δικιά Του χρεία που δημιούργησε, γιατί εκείνος δεν χρειάζεται τίποτε^ αλλά έφερε στην ύπαρξη το κάθε τι εξ αιτίας της αγάπης Του γιά τον άνθρωπο και εξ αιτίας της καλωσύνης Του. Γι' αυτό δημιουργεί λίγο λίγο, και μας δίνει μια ξεκάθαρη διδασκαλία γι' αυτά τα συμβάντα με τη γλώσσα του ευλογημένου Προφήτη (του Μωυσή), έτσι ώστε έχοντας μάθει με ακρίβεια, να μήν έχουμε τη νοοτροπία αυτών που σκέπτονται με την ανθρώπινη λογική» (Ρ.Γ. 53, 35 «Στη Γένεση III», ΑΑΠ 41, 132-133).

Τι είναι λοιπόν η «ημέρα» της Εξαήμερου; Διάσταση της κτίσεως. «Ημέρα μία ώσπερ χίλια έτη και χίλια έτη ώσπερ ημέρα μία». «Όστε καν ημέραν είπεις καν αιώνα την αυτήν ερείς έννοιαν» (Μεγ. Βασιλείου, ΕΠΕ 4, 98).

στ' - «Εν αρχή εποίησεν ο Θεός τον ουρανόν και την γήν»

«Εν αρχή εποίησεν ο Θεός» όλη την κτίση. Ο ουρανός και η γή είναι τα πάντα. Κάθε υλικό κτίσμα. Και τα πάντα, ο ουρανός και η γή, έχουν αρχή. Η κτίση όλη έχει αρχή. Δεν είναι άναρχη, όπως ο Θεός. Ήρθε στό είναι από την ανυπαρξία και η ύπαρξή της εξαρτάται εξ' ολοκλήρου από το Θεό. Δεν είναι αυτοϋπάρχουσα. Υπάρχει μόνον επειδή ο Θεός θέλει να υπάρχει. Μόνον ο Θεός είναι αυτοϋπάρχων, μόνον Εκείνος είναι αυτοϋπαρξη. Είναι στό Μωϋσή ότι Αυτός είναι «Ο Όν», η Ύπαρξη, η Αυτοϋπαρξη, η Πηγή της Υπάρξεως, η ίδια η Ύπαρξη. Αυτός διατηρεί τα πάντα στην ύπαρξη ελεύθερα, χωρίς καμιά ανάγκη, από την άμετρη αγάπη Του.

«Εν αρχή εποίησεν ο Θεός τον ουρανόν». Τι σημαίνει «ουρανός»; Οπωσδήποτε δεν σημαίνει τους αγγέλους και ό,τι ονομάζουμε ουράνιες νοητές υπάρξεις, ουράνιους νόες. Όταν η Γένεση μιλά γιά τον ουρανό, εννοεί το υλικό σύμπαν: Τα άστρα, τους γαλαξίες, τα νεφελώματα και κάθε είδους ύλη στό διάστημα. Στη δεύτερη ομιλία του στη Γένεση ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος λέγει: «Εν αρχή ο Θεός εποίησε τον ουρανόν και την γήν... δε λέγει τίποτε γιά τις άόρατες δυνάμεις^ δε λέγει: εν αρχή ο Θεός εποίησε τους αγγέλους ή τους αρχαγγέλους, και αυτό γίνεται σκόπιμα. Γιατί μιλούσε σε Εβραίους, που ενδιαφέρονται πάρα

πολύ γιά τα παρόντα και ήταν ανίκανοι να φαντασθούν οτιδήποτε νοερό. Τους οδηγεί, από πράγματα αντιληπτά στις αισθήσεις μας, προς το δημιουργό των όλων, έτσι ώστε μαθαίνοντας γιά τον τεχνίτη του σύμπαντος από τα δημιουργήματα, να λατρεύσουν το Δημιουργό και όχι να πορσκυούν τα κτίσματα».

Ο άγιος Βασίλειος, επιβεβαιώνοντας το ίδιο πράγμα, λέγει: «Καθώς φαίνεται, υπήρχε κάτι και πέρα απ' αυτόν τον κόσμο, κάτι που μπορούμε να το καταλάβουμε κάπως, αλλά γιά το οποίο δε μας ειπώθηκε τίποτε, γιατί δεν ήταν κατάλληλο γιά αποκάλυψη σ' αυτούς που μόλις τώρα αρχίζουν να μαθαίνουν και είναι ακόμη βρέφη στη γνώση» (Εξαίμ. 1, 5).

Έτσι, η δημιουργία των νοητών, η δημιουργία των αγγέλων αφέθηκε χωρίς να αναφερθεί. Όταν, λοιπόν, λέγει: «Εν αρχή εποίησεν ο Θεός τον ουρανόν και την γήν», αναφέρεται σ' αυτό τον υλικό ουρανό και σ' αυτή την υλική γή.

Μια από τις συνηθισμένες παρανοήσεις αυτών που μελετούν τη Γένεση είναι η ιδέα ότι ο ήλιος, το φεγγάρι και τα άστρα, δε δημιουργήθηκαν από την αρχή, αλλά μόνον την τέταρτη «μέρα» της δημιουργίας, όταν τα ουράνια αυτά σώματα έγιναν ορατά από την επιφάνεια της γής. Θά επιστρέψουμε στο ζήτημα αυτό αργότερα. Αυτή τη στιγμή άς συγκρατήσουμε το βασικό γεγονός ότι «ουρανός» στη Γένεση σημαίνει το υλικό σύμπαν, τον ήλιο, το φεγγάρι και τα άστρα, που δημιουργήθηκαν όλα την πρώτη «μέρα» της δημιουργίας.

«Από τα δύο άκρα (ουρανό και γή) μας κάνει νύξη γιά την ύπαρξη του παντός», λέγει ο Μέγας Βασίλειος, «δίνοντας στον μέν ουρανό τα πρεσβεία της Γενέσεως και λέγοντας ότι η γή έχει δεύτερη σειρά στην ύπαρξη. Πάντως, δε, και ό,τι υπάρχει μεταξύ των δύο έγινε και αυτό μαζί μ' αυτά. Ώστε και τίποτε να μήν πεί γιά τα στοιχεία του πυρός, του ύδατος και του αέρος, εσύ, με τη σύνεση που έχεις, πρέπει να καταλαβαίνεις, ότι μαζί με τ' άλλα βρίσκονται ανακατεμένα και τα λοιπά, και μαζί με τη γή θά βρεις και το νερό και τον αέρα και το πύρ».¹⁰

Όλα υπάρχουν ήδη την πρώτη μέρα της δημιουργίας. «Δημιούργησε ο Θεός τον ουρανό και τη γή, όχι μισό από το καθένα, αλλά ολόκληρο τον ουρανό και ολόκληρη τη γή, τόσο την ουσία όσο και τη μορφή τους. Γιατί δεν είναι εφευρέτης σχημάτων ο Θεός, αλλά δημιουργός της φύσεως των όντων... Πολλά αποσιώπησε (η Γραφή) γυμνάζοντας το νού μας να δουλεύει, δίνοντάς του με λίγα την αφορμή να καταλαβαίνει και τα υπόλοιπα», συμπληρώνει ο Μέγας Βασίλειος.

Ο ήλιος, λοιπόν, τα άστρα και το φεγγάρι υπάρχουν ήδη από την πρώτη «μέρα» της δημιουργίας, αν και αόρατα στη γή.

ζ' - «Και την γήν»

«Εποίησεν ο Θεός τον ουρανόν και την γήν» (α' Ι). Γιατί αυτή η έμφαση στη γή;

Η προοπτική του Θεού δε μοιάζει καθόλου με την προοπτική της αστρονομίας. Αυτός ο μικρός γιά τα αστρονομικά δεδομένα πλανήτη, ένα από τα μικρότερα ουράνια σώματα που υπάρχουν, είναι στην πραγματικότητα το σπουδαιότερο ουράνιο σώμα, τόσο σπουδαίο όσο και το σύμπαν ολόκληρο. Όχι τόσο γιατί είναι ο τόπος κατοικίας του ανθρώπου, όσο γιατί είναι ο τόπος στον οποίο γεννήθηκε ο Κύριος Ιησούς Χριστός. Γιατί είναι ο τόπος του Θεανθρώπου, του σημείο του σύμπαντος στο οποίο έγινε πραγματικότητα η προαιώνια βούληση του Θεού, η υποστατική δηλαδή ένωση του Θεού με τη δημιουργία Του.

Ακόμη και αν υποθέσουμε ότι και άλλοι κατοικημένοι πλανήτες υπάρχουν στο σύμπαν, η ζωή τους δεν είναι τίποτε σε σύγκριση με τη ζωή στη γή: Ο άνθρωπος, ο βασιλιάς της γής, είναι επίσης και βασιλιάς του σύμπαντος, γιατί δημιουργήθηκε κατ' εικόνα του Υιού του Ανθρώπου, του κατ' εξοχήν ανθρώπου, του Ιησού Χριστού, στο πρόσωπο του οποίου βλέπουμε τον ίδιο το Θεό, αφού είναι ο Υιός και Λόγος Του. Καμιά άλλη ζωή, σ' αυτόν ή σε άλλον πλανήτη, και αν ακόμη έχει την ίδια βιολογική αξία με τη δική μας, δεν πλησιάζει ούτε ελάχιστα την οντολογική και πνευματική αξία που έχει μόνο ένα ζωντανό δημιούργημα του σύμπαντος: ο άνθρωπος, ο δημιουργημένος κατ' εικόνα Θεού, στα πρότυπα δηλαδή του Ιησού Χριστού, του αναστάτος και ανεληθόντος στους Ουραμούς και ευρισκομένου επί του θρόνου της Θεότητος.

Γι' αυτό το λόγο η Γένεση, αφού μιλήσει μια φορά γιά τον ουρανό, δεν δίνει περισσότερες πληροφορίες γιά το σύμπαν και περιγράφει μόνο τι συνέβη πάνω στη γή.

¹⁰ «Εκ δύο των άκρων, του παντός την ύπαρξιν παρηνίξατο, τω μέν ουρανώ τα πρεσβεία της γενέσεως αποδούς, την δε γήν δευτερεύειν φάμενος τη υπάρξει. Πάντως δε και εί τι τούτων μέσον, συναπεγεννήθη τοις πέρασιν. Ώστε κάν μηδέν είπη περί των στοιχείων, πυρός και ύδατος και αέρος, αλλά σύ τη παρά σ' αυτού συνέσει νόει, πρώτον μέν ότι πάντα εν πάσι μέμικται, και εν γή ευρήσεις και ύδωρ και αέρα και πύρ» (Μ. Βασιλείου, Ομιλία εις την εξαήμερον, Α8, ΕΠΕ 4, 46).

Μόνο, δηλαδή, αυτό, που ένας παρατηρητής θά μπορούσε να δει από την επιφάνεια της γής, ό,τι πιθανώς ο Μωϋσής είδε σε όραμα και περιέγραψε.

η' - Το νερό

Είναι φανερό από το δεύτερο εδάφιο της Γενέσεως (α' 2) ότι η γή ήταν σκεπασμένη από ένα παχύ στρώμα εξερωμένου νερού, τόσο παχύ που να μην επιτρέπει καμιά ακτίνα του ήλιου να το διαπεράσει, έτσι ώστε τέλειο σκοτάδι βασίλευε στην επιφάνεια της γής. Αυτό το νερό, που ήταν σε αέρια κατάσταση, εξαιτίας της ζέστης του φλοιού της γής, άρχισε, κρυστώνοντας λίγο - λίγο, να μετατρέπεται σε υγρό και να σκεπάζει όλη τη γή σαν ένας απέραντος ωκεανός. Αυτός ο μετασχηματισμός από την αέρια στην υγρή κατάσταση επέφερε μια αραιώση των νεφών που σκέπαζαν τη γή, έτσι ώστε οι ακτίνες του ήλιου, διαχεόμενες, να μπορούν να διαπεράσουν και να φωτίσουν την επιφάνεια της γής. Αυτό ακριβώς διηγείται η Γένεση με τις λέξεις: «Και είπεν ο Θεός[^] γεννηθήτω φώς[^] και εγένετο φώς» (α' 3). Αργότερα το εξερωμένο νερό ξεχώρισε καθαρά από το νερό του ωκεανού και ανάμεσα στα δύο δημιουργήματα ξεχώρισε καθαρά από το νερό του ωκεανού και ανάμεσα στα δύο δημιουργήματα ένα διάστημα, που η Γένεση ονομάζει «στερέωμα» (α' 6). Αυτό είναι ο αέρας ανάμεσα στην επιφάνεια της γής και τα σύννεφα. Πολύ αργότερα, την τέταρτη μέρα της δημιουργίας, το εξερωμένο νερό των νεφών λιγόστεψε ακόμη περισσότερο, ώστε τα σύννεφα άρχισαν να σπάζουν κία να σκορπίζουν όπως τα βλέπουμε σήμερα και ο ουρανός καθάρισε και άνοιξε. Με το καθάρισμα αυτό του ουρανού ο ήλιος, το φεγγάρι και τα άστρα εμφανίσθηκαν ταυτόχρονα στην επιφάνεια της γής, και τώρα πιά όλα όσα βρίσκονταν σ' αυτήν φωτίζονταν κατ' ευθείαν από τις ακτίνες του ήλιου και όχι μόνον από τη διάχυσή τους.

Γιά να καταλάβουμε καλύτερα τι έγινε, ο Μέγας Βασιλείος μας δίνει μια ακριβή εικόνα: «Η δε γή ήν αόρατος και ακατασκεύαστος (Γεν. α' 2), λέγει. Αφού και τα δύο, ουρανός και γή, έγιναν ομότιμα, πώς ο μέν ουρανός αποπερατώθηκε, η δε γή είναι ακόμη ατελής και μισοφτιαγμένη; Ή γενικά, ποιο πράγμα της γής ήταν ακατασκεύαστο; Και για ποιά αιτία η γή ήταν αόρατη;... Επειδή τότε δεν υπήρχε ακόμη τίποτε από αυτά που επρόκειτο να φυτρώσουν ύστερα από λίγο με το πρόσταγμα του Θεού, εύστοχα η διήγηση ονομάζει τη γή ακατασκεύαστη... Αποκάλεσε δε τη γή αόρατη γιά δύο λόγους[^] ή διότι δεν υπήρχε ακόμη ο άνθρωπος γιά να τη βλέπει ή γιατί ήταν κάτω από την επιφάνεια του ύδατος που την σκέπαζε και δεν ήταν δυνατό να τη βλέπει κανείς. Τα νερά δεν είχαν συγκεντρωθεί ακόμη στις συγκεντρώσεις τους, που έκανε ο Θεός αργότερα και τις ονόμασε θάλασσες. Τι σημαίνει λοιπόν αόρατος; Πρώτα, αυτό που εκ φύσεως δεν μπορούν να το δούν τα μάτια μας τα σωματικά. Έπειτα δε, αυτό που είναι μέν εκ φύσεως ορατό, αλλά δεν φαίνεται γιατί το σκεπάζει ένα άλλο σώμα, όπως το σίδηρο που είναι στό βυθό. Μ' αυτήν ακριβώς τη σημασία, νομίζω, λέγεται εδώ η γή αόρατη. Επειδή σκεπαζόταν από το νερό. Έπειτα, βέβαια, αφού δεν είχε γίνει ακόμη φώς επάνω στην επιφάνεια της γής, δεν είναι καθόλου παράξενο αυτή που είναι ακόμη στό σκοτάδι, επειδή ο αέρας που είναι επάνω της είναι ακόμη αφώτιστος, να ονομάζεται αόρατη από την Γραφή και γι' αυτό...

... Επειδή, λοιπόν, δεν λέει γιά το νερό ότι το «εποίησεν ο Θεός», λέγει όμως ότι η «γή ήν αόρατος», σκέψου εσύ μόνος σου με ποιο παραπέτασμα ήταν σκεπασμένη και δεν φαινόταν. Ασφαλώς η φωτιά δεν ήταν δυνατόν να τη σκεπάζει[^] γιατί το πύρ είναι φωτιστικό και διαφανές και επιτρέπει να φαίνονται όσα καλύπτει και δεν τα σκοτίζει. Ούτε βέβαια και ο αέρας ήταν τότε αδιαφανής, γιατί ο αέρας από τη φύση του είναι αραιός και διαφανής[^] μέσα του κολυμπούν όλα τα είδη των ορατών και αυτός τα δείχνει στα μάτια αυτών που κοιτάζουν. Αυτό που μένει, λοιπόν, είναι να καταλάβουμε ότι το νερό σκέπαζε την επιφάνεια της γής, γιατί το υγρό στοιχείο δεν είχε ακόμη περιορισθεί στη θέση που του δόθηκε γιά να παραμείνει. Γι' αυτό και η γή δεν ήταν μόνο «αόρατος», αλλά και «ακατασκεύαστος». Γιατί, όταν το υγρό στοιχείο σκεπάζει τη γή την εμποδίζει να καρποφορεί. Η ίδια λοιπόν αιτία ήταν που έκανε τη γή και να μην φαίνεται και να είναι ακατασκεύαστη».

Συνεχίζει ο άγιος: «Αλλά τι σημαίνει και η φράση: «Και σκότος επάνω της αβύσσου»; (Γεν. α' 2) Να, πάλι, άλλες αφορμές γιά μύθους και άλλες αρχές δυσεβειών ανθρώπων που διαστρέφουν τα λόγια της Γραφής σύμφωνα με τις δικές τους φαντασίες. Γιατί, δεν εξηγούν το σκοτάδι σαν αυτό που πραγματικά είναι, δηλαδή αέρας που δεν φωτίζεται, ή κάποιον τόπο που σκιάζεται ή εν πάσει περιπτώσει τόπο στερημένον από το φώς γιά οποιαδήποτε αιτία, αλλά το εξηγούν σαν δύναμη κακή, ή μάλλον, σαν αυτό το ίδιο το κακό, που έχει την αρχή αφ' εαυτού του, αντίθετο και εχθρικό πρός την αγαθότητα του Θεού... Άνθρωπε, γιατί φεύγεις μακριά από την αλήθεια, επινοώντας πράγματα που θά σε οδηγήσουν στην απώλεια; Ο

λόγος είναι απλός και κατανοητός σε όλους. Η γή ήταν αόρατη, λέγει. Ποιά η αιτία; Επειδή την σκέπαζε η άβυσσος. Και τι σημαίνει άβυσσος; Νερό πολύ, με αμέτρητο βάθος...

...Τρία πράγματα πρέπει να συνυπάρξουν γιά να γίνει σκιά: το φώς, ένα σώμα και ο αφώπιτος τόπος. Το σκοτάδι, λοιπόν, που σκέπαζε τον κόσμο οφείλονταν στη σκιά του νερού που αιρρούνταν στον ουρανό. Προσπάθησε να καταλάβεις αυτό που λέγω με το εξής απλό παράδειγμα: Στήσε μέσα στο καταμεσήμερο μια σκηνή υφασμένη από στεγανό και πυκνό υλικό, και κλείσου μέσα στον αυτοσχέδιο σκοτεινό χώρο της. Τέτοιο να φανταστείς και το σκοτάδι εκείνο που σκέπαζε τον κόσμο... Τότε τα πάντα τα σκέπαζε το νερό. Γι' αυτό, αναγκαστικά, σκοτάδι υπήρχε πάνω από την άβυσσο».

Είναι φανερό από τα κείμενα που προηγήθηκαν ότι ο ουρανός ήταν ολοκληρωμένος από την πρώτη μέρα της δημιουργίας, ο ήλιος, το φεγγάρι και τα άστρα όλα. Αλλά δεν ήταν ορατά, ούτε μπορούσε το φώς τους να φτάσει στην επιφάνεια της γής, εξαιτίας του στρώματος του εξερωμένου νερού που σκέπαζε τη γή. Αργότερα, όταν αραίωσαν οι ατμοί, μπόρεσε το διάχυτο φώς από τον ήλιο να φθάσει στην επιφάνεια της γής και να τη φωτίσει, όπως γίνεται τις συννεφιασμένες μέρες. Οι ατμοί αραίωναν όσο το νερό κρύνε και περνούσε από την αέρα κατάσταση στην υγρή. Έτσι, η γή καλύφθηκε από έναν απέραντο ωκεανό που τη σκέπαζε όλη. Στον αέρα έμειναν μετέωρα τα πυκνά σύννεφα. Ανάμεσα στα σύννεφα και το νερό του ωκεανού υπήρχε το καθαρό διάστημα, που η Γραφή ονομάζει «στερέωμα». Τελικά, πολύ αργότερα, την τέταρτη μέρα της δημιουργίας, τα σύννεφα διαλύθηκαν, έσπασαν και χώρισαν, όπως τα βλέπουμε σήμερα, επιτρέποντας να εμφανιστεί καθαρός ουρανός και μαζί ο ήλιος, το φεγγάρι και τα άστρα.

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος εξηγεί τα πράγματα ακριβώς με τον ίδιο τρόπο στην τρίτη του ομιλία στη Γένεση (P.G. 53, 33-34 ή ΑΑΠ 41, 128).

θ' - Πνεύμα Θεού

Ένα άλλο πολύ σημαντικό σημείο στο οποίο πρέπει να σταματήσουμε είναι η σημασία της φράσεως «και πνεύμα Θεού επεφέρετο επάνω του ύδατος» (Γεν. α' 2). Αυτές οι λέξεις είναι πρωταρχικής σημασίας, κλειδί γιά την κατανόηση της αρχής της ζωής πάνω στη γή. Και πάλι, ο Μέγας Βασίλειος μας δείχνει το νόημά τους:

«Πνεύμα Θεού ονομάζεται το Πνεύμα το Άγιο^Α γιατί, αυτή η ονομασία δίνεται από τη Γραφή ιδιαίτερα στο Άγιο Πνεύμα, και δεν ονομάζεται άλλο Πνεύμα Θεού παρά μόνο το Άγιο Πνεύμα, που συμπληρώνει την Αγία Τριάδα της Θεότητας. Πώς, λοιπόν, αυτό «επεφέρετο επάνω του ύδατος»; Θά σου πώ λόγο όχι δικό μου αλλά κάποιου Σύρου, που ήταν τόσο ξένος στην κοσμική σοφία, όσο ήταν κοντά στην επιστήμη της αλήθειας. Έλεγε αυτός, ότι η Συριακή γλώσσα είναι πιο σαφής και ότι πλησιάζει περισσότερο την έννοια των Γραφών, γιατί είναι συγγενής με την εβραϊκή. Τη λέξη «επεφέρετο», λέγει, την χρησιμοποιούν αντί του «συνέθαλπε» και «ζωογονούσε» τη φύση των υδάτων, κατά την εικόνα της όρνιθας, που κλωσά τα αυγά της και ζεσταίνοντάς τα τους μεταδίδει κάποια ζωτική δύναμη. Αυτή είναι περίπου η σημασία της φράσεως «το πνεύμα επεφέρετο»^Α δηλαδή, ότι προετοίμαζε τη φύση του ύδατος γιά να βγάλει ζωή. Και είναι αυτό μια ικανοποιητική απάντηση σ' αυτούς που ρωτούν αν το Άγιο Πνεύμα πήρε ενεργό μέρος στη δημιουργία του κόσμου» (Εξαίμ. Β' 7, ΕΠΕ 4, 86).

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος είναι ακόμη πιο σαφής σ' αυτό το σημείο. Λέγει: «Και Πνεύμα Θεού επεφέρετο επάνω του ύδατος^Α τι εννοεί μ' αυτό; Μου φαίνεται ότι σημαίνει πώς μια ζωογόνα δύναμη βρίσκονταν στα νερά, που δεν ήταν απλώς αδρανής και αμετακίνητα, αλλά ενεργά και ζωογόνα. Γιατί, ό,τι είναι αδρανές είναι εντελώς άχρηστο, αλλά ό,τι είναι ενεργό και κινούμενο είναι χρήσιμο γιά πολλά πράγματα. Έτσι, γιά να μας διδάξει ότι αυτό το νερό, που ήταν ζωογόνα δύναμη, λέγει: «Και Πνεύμα Θεού επεφέρετο επάνω του ύδατος. Και αυτό δεν λέχθηκε από την Αγία Γραφή χωρίς λόγο, αλλά, γιατί θά μας εξιστορήσει παρακάτω, πώς τα ζώα προήλθαν από τα νερά με την εντολή του Δημιουργού των όλων» (Ομιλία Γ' στη Γένεση, ΑΑΠ 41, 128-129).

Βλέπουμε ότι οι Πατέρες της Εκκλησίας ήξεραν και δίδαξαν, ότι η ζωή στη γή άρχισε να αναπτύσσεται, από την πρώτη «μέρα» της Γένεσης, μέσα στα σκοτεινά νερά που σκέπαζαν όλη τη γή και τα οποία το Άγιο Πνεύμα εθώπτει, ώστε να γίνουν η μήτρα της ζωής. Το ότι αυτό δεν ήταν μια στιγμιαία πράξη, αλλά κάτι που αναπτύχθηκε και προόδευσε μέσα στο χρόνο, δηλαδή μια συνεχής επενέργεια του Αγίου Πνεύματος, είναι φανερό από το χρόνο διάρκειας της λέξεως «επεφέρετο». Το Άγιο Πνεύμα επεφέρετο επάνω στα ύδατα συνεχώς και όχι μία μόνο φορά, όπως το πουλί, που συνεχώς κάθεται πάνω στα αυγά του, δίνοντας στα έμβρυα που είναι μέσα τους τη σιγανή και προοδευτική ανάπτυξη. Αυτό φανερώνει τη

συνεχή επίδραση της ενέργειας του Θεού στην ανάπτυξη της δημιουργίας μέσα στο χρόνο. Ο Θεός ενεργεί σ' όλες τις διαστάσεις της δημιουργίας και ο χρόνος είναι μια από τις διαστάσεις αυτές. Το Πνεύμα το Άγιο ενεργεί επάνω στον απέραντο και σκοτεινό ωκεανό και δημιουργεί τη ζωή μέσα σ' αυτόν.

ι' - Ημέρα μία

*«Και εγένετο εσπέρας και εγένετο πρωί, ημέρα μία»
(Γεν. α' 5).*

Γιά να καταλάβουμε σωστά τη Γένεση, πρέπει να σταθούμε σε μια άλλη πέτρα σκανδάλου: Τη σημασία της λέξεως «ημέρα».

Γιατί την πρώτη μέρα της Δημιουργίας δεν την ονομάζει «πρώτη» αλλά την ονομάζει «μία», «ημέρα μία»; Το κάνει, γιατί η πρώτη μέρα είναι τύπος και προεικόνιση της «μίας τῶν Σαββάτων» που είναι «Βασιλὶς και Κυρία», τύπος και προεικόνιση της ημέρας της Αναστάσεως, που είναι η αρχή της «ογδοῦς μέρας» της ἀφθαρτῆς, αἰώνιας και ατελεύτητης. Ονομάζει, λοιπόν, την πρώτη μέρα «ημέρα μία», γιατί είναι εικόνα της αιωνιότητας.

«Γιατί δεν εἶπε «πρώτη», αλλά, «μία»; ρωτά ο Μέγας Βασίλειος. «Δεν θά ήταν συνεπέστερο, αυτός που πρόκειται να μιλήσει γιά «δεύτερη», «τρίτη» και «τέταρτη» μέρα, να ονομάσει αυτή που προηγείται «πρώτη»; Εν τούτοις, την ονόμασε «μία»... Την κεφαλή του χρόνου την ονόμασε όχι «πρώτη», αλλά «μία», γιά να φαίνεται από το όνομά της η συγγένειά της με τον αἰώνα τον ατελεύτητο... την ημέρα του Κυρίου τη μεγάλη και επιφανή... την ανέσπερη και αδιάδοχη και ατελεύτητη, που και ογδοή ο ψαλμωδός την ονόμασε, επειδή βρίσκεται έξω από τη γνωστή μας εβδομαδική ανακύκλωση του χρόνου. 'Ωστε, είτε ημέρα πείς, είτε αἰώνα, την ἴδια έννοια λες» (Εξαήμ. Β' 9, ΕΠΕ 4, 96-98).

Αν, λοιπόν, η πρώτη μέρα είναι εικόνα της αιωνιότητας, βλέπουμε ότι η λέξη «ημέρα» στη Γένεση δεν έχει νόημα καθημερινό και συνηθισμένο, αλλά νόημα μυστικό.

Παρομοίως, νόημα μυστικό έχει, όπως θά δούμε, και η ημέρα η εβδόμη, κατά την οποία ο Κύριος αναπαύθηκε από όλα τα έργα Του (Μέρος Β', κεφ. ΚΓ'). Αυτή η μυστική κατανόηση των «ημερών» της Γενέσεως δεν έχει, βέβαια, σχέση με το δικό μας μέτρημα του χρόνου ή με τον κύκλο του ημερονουκτίου και του εικοσιτετραώρου, που χρησιμοποιείται εδώ μόνο σαν εικόνα και τύπος άλλων βαθύτερων και μυστικών πραγμάτων. Τα νοήματα της Αγίας Γραφής δεν έχουν την ανθρώπινη ρηχότητα, αλλά σημαίνουν πράγματα που μόνο με το φῶς των θείων μυστηρίων, των γεγονότων της Καινής Διαθήκης και μέσα στην πραγματικότητα της Χάριτος μπορεί ο άνθρωπος να αρχίσει να συλλαμβάνει. «Αι οδοί μου ουχ ὡσπερ αι οδοί υμῶν, λέγει Κύριος».

ια' - Εξαγαγέτω τα ὕδατα

Βλέπουμε, λοιπόν, μια εκπληκτική διήγηση: Τη γή σκεπασμένη από αδιαπέραστο στό φῶς εξαερωμένο νερό που ψύχεται σιγά - σιγά και υγροποιείται σχηματίζοντας έναν απέραντο σκοτεινό ωκεανό, που σκεπάζει τα πάντα. Σύν τω χρόνω, ένα «στερέωμα» διαχωρίζει το υγροποιημένο νερό του ωκεανού από το εξαερωμένο νερό των νεφών, και γίνεται φῶς επάνω στον απέραντο ωκεανό, που σκεπάζει ὅλη τη γή, ένα φῶς διάχυτο σαν κι αυτό της συννεφιασμένης ημέρας. Και ὕστερα, λέγει ο Θεός να μαζευτεί το νερό σε συστήματα θαλασσών και να φανεί η ξηρά. Και πάνω στην ξηρά βλασταίνει η βοτάνη του χόρτου και μετά το σκληρό ξύλο των δένδρων, πρὶν ἀκόμη φανεί ο ἥλιος και τα ἄλλα ουράνια σώματα, γιατί το φῶς που φωτίζει τα φυτά ήταν διάχυτο. Μόνον αργότερα, όταν τα σύννεφα αραΐωσαν ἀκόμη περισσότερο, φάνηκαν στον ουρανό οι φωστήρες, που φέγγουν τα βήματά μας και μας κάνουν να ξεχωρίζουμε μέρα και νύχτα και σημεία και καιρούς και τις μέρες και τα χρόνια.

Ίσως, ο Μωϋσῆς περιγράφει αυτά που τον αξίωσε η Χάρη του Θεού να δει κατά ένα μυστικό τρόπο καθώς γίνονταν, σαν σε κάποιο υπερφυσικό ὄραμα, τότε που εἶχε συναντήσει τον Κύριο Ἰησοῦ Χριστό στό ὄρος Σινά. Η Γένεση δεν δίνει λεπτομέρειες γιά τα διάφορα στάδια της ζωῆς μέσα στους ωκεανούς. Λέγει, μόνον, ότι το Πνεύμα του Θεού το Άγιο «επεφέρετο επάνω του ὕδατος», γιά να καταλάβουμε ότι ο «ζωῆς χορηγός» ζωογονούσε τη φύση των υδάτων, και γέμιζε τα νερά με «ερπετά ψυχών ζωσών» (Γεν. α' 20). Η Γένεση δεν είναι εγχειρίδιο Αστρονομίας ή Ζωολογίας. Τα έντομα δεν τα αναφέρει καθόλου, σαν να μήν υπήρξαν ποτέ. Ούτε μιλάει καθόλου γιά το τι έγινε στό εξώτερο σύμπαν. Αναφέρει, λακωνικά, μόνον τα ουσιώδη με λίγες λέξεις αποφασιστικής σημασίας.

Μόνον όταν η ζωή ανέβηκε από τη θάλασσα στην ξηρά, την πέμπτη μέρα, αρχίζει η Γραφή να γίνεται πιο λεπτομερής: «Και είπε ο Θεός, εξαγατέω τα ύδατα ερπετά ψυχών ζωών και πετεινά πετόμενα επί της γής κατά το στερέωμα του ουρανού» (Γεν. α΄ 20). Η φράση «εξαγατέω τα ύδατα» σημαίνει καθαρά μια διαταγή που δόθηκε στα νερά από το Θεό, να βγάλουν έξω στη γή κάτι που ήδη το είχαν μέσα τους, δηλαδή τα ερπετά. Εξ - άγω σημαίνει «οδηγώ κάτι προς τα έξω». Τι έβγαλαν λοιπόν «τα ύδατα... επί της γής»; Τίποτε άλλο από αυτό που είχαν: Τα ψάρια. Με την εντολή του Θεού, ψάρια άρχισαν να βγαίνουν από τη θάλασσα στην ξηρά. Σιγά και παραπατώντας πάνω στα πτερυγιά τους και τις ουρές τους έβγαιναν μια έξω από το νερό και έμπαιναν ξανά πάλι μέσα.

Έτσι, τα ψάρια έδωσαν αμφίβια ερπετά την πέμπτη ημέρα της δημιουργίας. Αλλά δεν σταματούσε εκεί ο λόγος του Θεού. Έλεγε: «Εξαγατέω τα ύδατα ερπετά ψυχών ζωών και πετεινά πετόμενα επί της γής κατά το στερέωμα του ουρανού». Τα ψάρια δεν έδωσαν μόνον ερπετά, έδωσαν και «πετεινά πετόμενα επί της γής». Σύμφωνα με την Αγία Γραφή, τα πρώτα πετεινά, τα πρώτα πουλιά της πέμπτης μέρας είχαν άμεση σχέση με τα ερπετά που εξήγαγαν τα ύδατα. Ήταν, δηλαδή, ιπτάμενα ερπετά.

Ψάρια, ερπετά, πουλιά, τρία ζωικά είδη πολύ όμοια μεταξύ τους στα ανατομικά και ζωολογικά τους χαρακτηριστικά. Και τα τρία δεν έχουν την ικανότητα να κυοφορούν τους απογόνους τους μέσα στο ίδιο τους το σώμα. Γεννούν αυγά μέσα στα οποία αναπτύσσονται οι απόγονοί τους, έξω από το σώμα της μητέρας τους.

«Και εποίησεν ο Θεός τα κήτη τα μεγάλα» (Γεν. α΄ 21). Για ποιά κήτη μιλάει εδώ η Γένεση; Ασφαλώς όχι γι' αυτά που εμείς ονομάζουμε κήτη. Οι φάλαινες είναι πολύ αναπτυγμένα ζώα, που έχουν την ικανότητα να κυοφορούν τους απογόνους τους μέσα στο ίδιο τους το σώμα. Είναι, επομένως, θηλαστικά, ζώα της έκτης ημέρας. Εδώ μιλάει η Γραφή για άλλα κήτη, για τα τεράστια ερπετά, που ονομάζονται δεινόσαυροι.

Τα ζώα που περπατούν επάνω στη γή την έκτη μέρα δεν τα παρουσιάζει πιά η Αγία Γραφή να έχουν σχέση με τη θάλασσα, αλλά με την ξηρά: «Και είπε ο Θεός^α εξαγατέω η γή ψυχήν ζώων κατά γένος, τετράποδα και ερπετά και θηρία της γής κατά γένος» (Γεν. α΄ 24). «Εξαγατέω η γή».

Τα ερπετά και τα πετεινά, που εμφανίστηκαν επάνω στην ξηρά την πέμπτη μέρα, έχουν προέλευση τη θάλασσα. Τα έδωσε η θάλασσα, βγήκαν μέσα απ' αυτήν. Τα «τετράποδα» και τα «θηρία της γής» και τα «ερπετά» της έκτης μέρας έχουν πιά προέλευση την ξηρά, προήλθαν δηλαδή από ζώα που δεν ζούσαν πλέον μέσα στη θάλασσα, σαν αυτά της πέμπτης μέρας, αλλά επάνω στην ξηρά.

Τα ζώα της έκτης μέρας, τα «τετράποδα» της Αγίας Γραφής, είναι πολύ όμοια μεταξύ τους, αλλά πολύ διαφορετικά από τα ζώα της πέμπτης μέρας. Τα ζώα της πέμπτης μέρας μεγαλώνουν τα έμβρυά τους έξω από το σώμα τους. Τα ζώα της έκτης μέρας μεγαλώνουν τα έμβρυά τους μέσα στο σώμα τους. Η πέμπτη μέρα είναι η εποχή των ερπετών, η έκτη μέρα είναι η εποχή των θηλαστικών. Τα ερπετά, βέβαια, (και σ' αυτά συμπεριλαμβάνονταν όπως είδαμε τα πουλιά που ήταν ιπτάμενα ερπετά), συνέχισαν να υπάρχουν την έκτη μέρα και να αναπτύσσονται μαζί με τα θηλαστικά. Όμως, μαζί με τα παλιά ερπετά, που είχαν στα πλευρά τους τέσσερα πόδια και σέρνονταν μ' αυτά, υπήρχαν την έκτη μέρα κάτι άλλα ερπετά που δεν είχαν πιά καθόλου πόδια και σέρνονταν χωρίς αυτά, τα φίδια.

«Και εποίησεν ο Θεός τα θηρία της γής κατά γένος, και τα κτήνη κατά γένος αυτών και πάντα τα ερπετά της γής κατά γένος αυτών. Και είδεν ο Θεός ότι καλά» (Γεν. α΄ 25). «Θηρία», «κτήνη», «τετράποδα», «ερπετά της γής», τα ζώα της έκτης μέρας. Τετράποδα ονομάζει η Αγία Γραφή όλα τα θηλαστικά, θηρία ονομάζει τα σαρκοβόρα θηλαστικά και κτήνη τα φυτοφάγα. Ερπετά της γής ονομάζει τα ερπετά της ξηράς σε αντιδιαστολή προς τα ερπετά της θαλάσσης, αυτά που ζούσαν στη θάλασσα και προήλθαν άμεσα από θαλάσσια ζώα, όπως ήταν τα ερπετά της πέμπτης μέρας.

ιβ' - Η συγγένεια των κτισμάτων.

Βλέπουμε ότι η Γένεση μας διδάσκει πώς ο Θεός έδωσε στη δημιουργία μια ανάπτυξη μέσα στο χρόνο, από το απλό στο πολύπλοκο, από το ατελές στο τελειότερο, από το κατώτερο στο ανώτερο. Δεν δημιουργήθηκε ο κόσμος σε μια στιγμή, αλλά σε έξι διαδοχικές περιόδους τελειοποίησης, φέρνοντας στην ύπαρξη τα τελειότερα πλάσματα την τελευταία μέρα. Η ζωή ανέβηκε σκαλοπάτια, από τα κατώτερα όντα στα ανώτερα. Αυτό είναι το δίδαγμα της εξαήμερου: Η ανάπτυξη και η συγγένεια των κτισμάτων.

Υπάρχει στενή σχέση και συγγένεια ανάμεσα στα δημιουργήματα. Τα δημιουργήματα δεν είναι ξένα το ένα προς το άλλο, δεν είναι ξεκομμένα μεταξύ τους, αποτελούν κλαδιά του ίδιου δένδρου και βλαστήματα του ίδιου αρχικού σπόρου. Η δημιουργία δεν είναι ένα μωσαϊκό από ξένα μεταξύ τους κομμάτια που ο Δημιουργός ταίριαξε μεταξύ τους, αλλά ένα οργανικό όλο. Τα όντα δεν είναι ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, αλλά συνδέονται με κάτι που ενώνει τα κτίσματα με έναν αδιάρρηκτο δεσμό, έναν φυσικό σύνδεσμο. Αυτός ο παγκόσμιος φυσικός σύνδεσμος που ενώνει όλα τα όντα μεταξύ τους, χωρίς καμιά εξαίρεση, είναι ο δεσμός της φυσικής γέννησης. Το ότι το ένα δημιούργημα είναι γεννημένο από το άλλο. Είναι δύσκολο να τονίσουμε αυτό το γεγονός όσο πρέπει. Δεν υπάρχουν χάσματα στη συνεχή αλυσίδα των κτισμάτων, που γεννιούνται το ένα από το άλλο. Στο δένδρο της δημιουργίας δεν υπάρχουν κλαδιά ξεχωρισμένα και ασύνδετα μεταξύ τους, σαν να ήταν στον αέρα. Δεν υπάρχει διαίρεση στη ζωή. Κανένα φυτό ή ζώο δεν γεννιέται μόνο του. Δεν υπάρχει αυτόματη γέννηση. Ο Θεός δεν θέλει να ζούμε σαν αυτόνομα και εγωιστικά όντα. Δεν υπάρχουν χάσματα ανάμεσα στα άτομα και ανάμεσα στα είδη.

Ένα από τα βασικά λάθη στην κατανόηση της εξαήμερου είναι ότι η σταθερότητα των ειδών, που τονίζει η Γένεση, νομίσθηκε ότι καταργεί αυτόν τον παγκόσμιο δεσμό των όντων μεταξύ τους, και ότι το πρώτο άτομο του κάθε είδους είναι ξεκρέμαστο και ανεξάρτητο χωρίς καμιά σχέση με τα άλλα ζωντανά όντα. Όσοι υποστηρίζουν αυτή την πλάνη διδάσκουν στην πραγματικότητα την οντολογική διάσπαση της κτίσεως και ανατρέπουν τα θεμέλια της χριστιανικής πίστης.

Θεμελιακή χριστιανική διδασκαλία είναι ότι η κτίση ολόκληρη ανακεφαλαιώνεται στην ανθρώπινη φύση του Χριστού. Όχι μόνον ολόκληρη η ανθρωπότητα, όχι μόνον η ανθρώπινη φύση, αλλά το σύμπαν ολόκληρο, τα άστρα, τα φυτά, τα ζώα, ό,τι υπάρχει. «Και αυτή η κτίση συστενάζει και συνωδίνει αποκαραδοκούσα την απολύτρωση των τέκνων του Θεού», λέγει ο Απόστολος Παύλος, απολύτρωση που πραγματοποιήθηκε στο πρόσωπο του Χριστού, του αναστάντος Χριστού. Αυτή η απολύτρωση αφορά στην κτίση ολόκληρη, ακριβώς γιατί η κτίση είναι ένα ενιαίο και αδιάσπαστο σύνολο. Η κτίση ολόκληρη έπεσε στη φθορά και στο θάνατο στο πρόσωπο ενός ανθρώπου, του πρώτου Αδάμ. Η ίδια κτίση ολόκληρη ανέστη στην αιώνια ζωή και στην αφθαρσία στο πρόσωπο του δεύτερου Αδάμ, του Χριστού. Αυτή η πτώση ολόκληρης της κτίσεως στο πρόσωπο ενός ανθρώπου έγινε ακριβώς γιατί όλος ο αισθητός κόσμος είναι μια ενωμένη φύση. Είμαστε δημιουργημένοι από το χρώμα των άστρων. Τα άστρα, η γή, τα βουνά, όπως και όλα τα ζωντανά δημιουργήματα βρίσκονται στη φθορά και στο θάνατο, επειδή ένα ελεύθερο και λογικό κτίσμα, ο άνθρωπος, τα έρριξε εκεί. Και γι' αυτόν ίδιο λόγο βγήκαν όλα από την φθορά και τον θάνατο στη ζωή και την αφθαρσία επειδή ένας άνθρωπος, ο Θεάνθρωπος Ιησούς Χριστός, τα έβγαλε από κεί, ενώνοντας στο πρόσωπό του το κτιστό και το άκτιστο και μεταγγίζοντας στο κτιστό την αθανασία την αφθαρσία, την αιωνιότητα και τη ζωή του ακτίστου.

Αυτή η ενότης της ανθρώπινης φύσεως με ολόκληρη την κτίση είναι ο λόγος τόσο γι' αυτήν την φθορά όσο και γι' αυτήν την σωτηρία, την αφθαρσία και την αιωνιότητα. Διότι στο πρόσωπο του Χριστού όλη η κτίση, και όχι μόνον η ανθρωπότητα, ενώθηκε με τον Κτίστη της.

Όλα τα ζωντανά όντα πριν την εμφάνιση του ανθρώπου πάνω στη γή, και αυτά τα άστρα του σύμπαντος, πέθαιναν εξαιτίας του ανθρώπου σε μια εποχή που άνθρωπος δεν υπήρχε. Τα μαλάκια και τα ψάρια πέθαιναν στους ωκεανούς, τις πρώτες μέρες της δημιουργίας, όχι μόνο πριν εμφανιστεί ο άνθρωπος την έκτη μέρα, αλλά πολύ πριν εμφανιστούν τα πρώτα ερπετά της ξηράς, την Πέμπτη μέρα. Γιατί πέθαιναν πριν υπάρξει ο άνθρωπος αν δεν συνδέονταν οντολογικά μαζί του; Αν ο άνθρωπος δεν προέρχονταν από αυτά, γιατί τα ψάρια των ωκεανών και τα ερπετά και πτερινά της πέμπτης μέρας έτρωγαν το ένα το άλλο εξαιτίας της πτώσεως του ανθρώπου; Γιατί η φύση να υποφέρει από την αρχή, να συστενάζει και να συνωδίνει από την ελεύθερη πράξη του τελευταίου όντος που εμφανίστηκε πάνω στη γή, αν όλα τα όντα δεν ήταν συνδεδεμένα το ένα με το άλλο με έναν αδιάσπαστο φυσικό δεσμό; Και ποιος άλλος φυσικός δεσμός υπάρχει στην κτίση από τον γενεαλογικό, από το ότι είμαστε γεννημένοι ο ένας από τον άλλο;

Η επανάσταση του ανθρώπου κατά του Θεού δεν είχε συνέπειες μόνον από την εμφάνιση του ανθρώπου και μετά. Είχε τις ίδιες συνέπειες και γι' όλους και όσα έζησαν πριν, πολύ πριν. Και αυτό λόγω της οντολογικής ενότητας της κτίσεως, που δεν εξαρτάται από την φορά του χρόνου. Όχι, βέβαια, γιατί υπήρξε κάποια εκδίκηση εκ μέρους του Θεού. Η επανάσταση του ανθρώπινου θελήματος ενάντια στο Θείο θέλημα, το οποίο δεν ήταν άλλο από τη συνταγή της ζωής, επέφερε στη κτίση τη φθορά και το θάνατο, γι' αυτόν απλό λόγο ότι χώρισε τον άνθρωπο από την πηγή της ζωής και της αθανασίας, που είναι ο Θεός. Ύψωσε ο

άνθρωπος, όχι ο Θεός, τείχος που τον χώρισε από τον δημιουργό του. Και αυτός ο χωρισμός έφερε τη φθορά και το θάνατο, αφού ζωή και αφθαρσία είναι ο Θεός.

Η συνέπεια, λοιπόν, της παρακοής ήταν οντολογική και όχι δικανική. Κτύπησε την φύση των όντων, γιατί στέρησε από τη φύση τη ζωοποιό ενέργεια της Χάριτος. Και η φύση των ανθρώπων είναι κοινή σε όλους. Και δεν είναι κοινή σε όλους τους ανθρώπους μόνο, είναι κοινή σε όλα τα όντα, αφού εμείς οι άνθρωποι είμαστε στη φύση μας χώμα (Γεν. β' 7), όπως όλα τα όντα του σύμπαντος. "Και έπλασεν ο Θεός τον άνθρωπον, χούν από της γής".

Στό πρόσωπο του Χριστού ενώθηκε η πνευματική φύση της Θεότητας με την υλική φύση της ανθρωπότητας. Και διά της ανθρωπότητας, στό πρόσωπο του Χριστού, η Θεότητα ήρθε σε επαφή με τη φύση, με την κτίση ολόκληρη, με τα ζώα, τα φυτά, τα άστρα, από τη μια μεριά, και με τους αγγέλους και τους ουράνιους νόες, από την άλλη. Αλλά, γιά τους ουράνιους νόες ξέρουμε ελάχιστα και οι διαστάσεις μέσα στις οποίες ζούν μας ξεπερνούν. Γι' αυτό, είναι συνετό να σιωπούμε, αλλά και συγχρόνως να ξέρουμε ότι το μυστήριο της σωτηρίας του κόσμου τους αφορά άμεσα.

Ο Θεός ανέλαβε την ανθρώπινη φύση και όχι την αγγελική, γιατί η ανθρώπινη φύση περιέχει μέσα της στοιχεία από ολόκληρη την κτίση, τη νοερή και την κτηνώδη. Η νοερή φύση των αγγέλων δεν συμμετέχει στην κτηνώδη φύση των ζώων, ενώ η φύση των ανθρώπων συμμετέχει το ίδιο και στη νοερή φύση των αγγέλων και στην κτηνώδη φύση των ζώων. Έτσι, ο άνθρωπος έχει στη φύση του στοιχεία ολόκληρης της κτίσεως και είναι η κατεξοχήν αντιπροσωπευτική της κτίσεως φύση.

Είμαστε, λοιπόν, η κτίση όλη ένα ενιαίο σύνολο, ένα οργανικό όλο, άνθρωποι, ζώα, φυτά, άψυχα, λογικά και άλογα όντα, και όλοι δεχόμαστε τους ζωικούς χυμούς της θείας ενέργειας, που μας συντηρούν στό είναι και μας τρέφουν πνευματικά.

Η Χάρις και η δωρεά του Θεού διαπορθεύονται σε όλα τα κτίσματα ανάλογα με την προαίρεσή τους. Και όπως η ενέργεια του ήλιου ή του νερού σε άλλα δένδρα γίνεται γλυκός καρπός και σε άλλα πικρή και θανατερή γεύση, έτσι και στα λογικά πλάσματα. Και όπως άλλα πλάσματα είναι μεγάλα δένδρα και κάνουν πολλούς και θρεπτικούς καρπούς ενώ άλλα είναι ταπεινά χόρτα, έτσι γίνεται και με όλα τα πλάσματα του Θεού. Όλα δέχονται τη χάρη και τη δωρεά και το καθένα την αποδίδει κατά την φύση και την προαίρεσή του.

ΙΓ' - Οι ποικιλίες των ειδών

Πώς, λοιπόν, αφού προερχόμαστε ο ένας από τον άλλο χωρίς διακοπή και χάσματα ανάμεσά μας και αφού τα είδη έχουν τη σταθερότητα που βλέπουμε και που τονίζει η Αγία Γραφή, πώς αναπτυχθήκαμε σε τόσες αναρίθμητες ποικιλίες τα ζώα και τα φυτά, πώς ο πρωταρχικός σπόρος του σύμπαντος έδωσε τόσα κλαδιά και τόσα κλαδάκια και έγινε αυτό το θαυμαστό και επιβλητικό δένδρο της ζωής που ξέρουμε και μέσα του ζούμε και τμήμα του υπάρχουμε;

Με τον ίδιο περίπου τρόπο που αναπτύσσεται ο κάθε σπόρος. Πολλούς από τους μηχανισμούς του μυστηρίου αυτού της ζωής τους βλέπουμε και τους ξέρουμε, άλλους δυσκολευόμαστε να τους καταλάβουμε και άλλους ξεφεύγουν τελείως από την κατανόησή μας. Η ζωή είναι το καθημερινό θαύμα μέσα στό οποίο ζούμε. Το βλέπουμε και δεν το βλέπουμε. Το ψηλαφούμε και κεί που νομίσαμε ότι το πιάσαμε γλιστράει ανάμεσα από τα δάχτυλά μας.

Πώς δημιουργούνται οι ποικιλίες των ειδών τη στιγμή που η σταθερότητα των ειδών είναι δεδομένη;

Η διασταύρωση είναι ένας μηχανισμός δημιουργίας ποικιλιών. Η μεταλλαγή των γόνων είναι ένας άλλος πολύ σπουδαίος μηχανισμός, άγνωστος στους πολλούς. Υπάρχουν κι άλλοι. Ο συνδιασμός όλων σε συνάρτηση με το χρόνο έδωσε τις ποικιλίες που ξέρουμε. Η δε πρόνοια του Θεού είναι ο μεγάλος ρυθμιστής και συντονιστής των γεγονότων. Τίποτε δεν είναι τυχαίο. Ο Θεός δεν εργάζεται σαν γλύπτης. Έχει τους δικούς του τρόπους. Ποιος μπορεί να ισχυριστεί, ότι επειδή ξέρουμε τον μηχανισμό με τον οποίο γεννηθήκαμε από την μητέρα μας, δεν δημιουργηθήκαμε στην πραγματικότητα από το Θεό;

Η δημιουργία του κάθε ανθρώπου, του καθενός από μας, δείχνει ανάγλυφα πώς δημιουργήθηκαν όλα τα πλάσματα. Στη μήτρα της μάνας μας είμαστε ένας μονοκύτταρος οργανισμός, σαν τους πρώτους οργανισμούς που κολύπησαν μέσα στό σκοτεινό ωκεανό της πρώτης ημέρας. Αναπτυσσόμαστε σε έμβρυο, που έχει ακόμη τις εμβρυακές θήκες των βραγχίων, που σε μας είναι πιά άχρηστες. Το έμβρυο αναπτύσσεται και τελειοποιείται και γεννιέται σαν μωρό. Το μωρό γίνεται παιδί, ύστερα έφηβος και τέλος ενήλικας. «Ο πρωτόπλαστος άνθρωπος», γράφει ο Μέγας Αθανάσιος, «φτιάχτηκε από τη γή, όπως όλοι οι

άνθρωποι^Α και το χέρι που δημιούργησε τότε τον Αδάμ, αυτό το ίδιο και πάλι, και τώρα και πάντα, δημιουργεί και κατασκευάζει αυτούς που γεννιούνται μετά απ' αυτόν» (P.G. 25, 438-39). Και όπως γράφει ο Μέγας Βασίλειος, «δεν ελαττώνεται η έκπληξη για τα μεγάλα πράγματα, όταν βρεθεί ο τρόπος με τον οποίο γίνεται κάποιο παράδοξο» (Εξαήμ. α' 10). Πραγματικά! Όταν συνειδητοποιήσαμε ότι τα άστρα δεν είναι απλώς μικρά φωτεινά στολίδια σ' έναν περιστρεφόμενο θόλο, αλλά τεράστιοι ήλιοι μεγαλύτεροι από το δικό μας σ' ένα αχανές διάστημα, ανάμεσα σε γαλαξίες, η έκπληξή μας και ο θαυμασμός για τον δημιουργό έγινε ασύγκριτα μεγαλύτερος, αφού η μεγαλοσύνη της δημιουργίας έγινε φανερή. Έτσι γίνεται πάντα, φθάνει να έχει κανείς καρδιά και νου ανοικτό και να μην έχει χάσει την ικανότητα να καταπλήσσει. Η δημιουργία παίρνει στα μάτια μας νέες διαστάσεις, όλο και μεγαλύτερες και όλο και καταπληκτικότερες. Και όχι μόνο θαυμάζουμε, αλλά καταλαβαίνουμε και την Αγία Γραφή καλύτερα.

Όπως είπε κάποιος ερευνητής της φύσης, αν του ζητούσαν να κάνει περίληψη όλης της σύγχρονης γνώσης για τ'ον κόσμο και τη δημιουργία, ώστε να χωρέσει σ' ένα φύλλο χαρτί, δεν θά μπορούσε να βρεί τίποτε καλύτερο από το πρώτο φύλλο της Αγίας Γραφής. Αυτή είναι η αλήθεια. Μόνο, που οι περισσότεροι άνθρωποι, ούτε την Αγία Γραφή καταλαβαίνουν σωστά, ούτε τον κόσμο.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Γένεσις, Κεφάλαιο α΄

...²⁶ και ειπεν ο Θεός[^] ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν και καθ' ομοίωσιν, και αρχέτωσαν των ιχθύων της θαλάσσης και των πετεινών του ουρανού και των κτηνών και πάσης της γής και πάντων των ερπετών των ερπόντων επί της γής.²⁷ και εποίησεν ο Θεός τον άνθρωπον, κατ' εικόνα Θεού εποίησεν αυτόν, άρσεν και θήλυ εποίησεν αυτούς.²⁸ και ευλόγησεν αυτούς ο Θεός, λέγων[^] αυξάνεσθε και πληθύνεσθε και πληρώσατε την γήν και κατακυριεύσατε αυτής και άρχετε των ιχθύων της θαλάσσης και των πετεινών του ουρανού και πάντων των κτηνών και πάσης της γής και πάντων των ερπετών των ερπόντων επί της γής.²⁹ και ειπεν ο Θεός[^] ιδού δέδωκα υμίν πάντα χόρτον σπόριμον σπείρον σπέρμα, ό εστιν επάνω πάσης της γής, και πάν ξύλον, ό έχει εν εαυτώ καρπόν σπέρματος σπορίμου, υμίν έσται εις βρώσιν. και εγένετο ούτως.³¹ και ειδεν ο Θεός τα πάντα, όσα εποίησε, και ιδού καλά λίαν. και εγένετο εσπέρα και εγένετο πρωί, ημέρα έκτη.

Κεφάλαιο β΄

Και συνετελέσθησαν ο ουρανός και η γή και πάς ο κόσμος αυτών.² και συνετέλεσεν ο Θεός εν τη ημέρα τη έκτη τα έργα αυτού, ά εποίησε, και κατέπαυσε τη ημέρα τη εβδόμη από πάντων των έργων αυτού, ών εποίησε.³ και ευλόγησεν ο Θεός την ημέραν την εβδόμην και ηγίασεν αυτήν[^] ότι εν αυτή κατέπαυσεν από πάντων των έργων αυτού, ών ήρξατο ο Θεός ποιήσαι.

α' - Ίδε ο άνθρωπος

Τα γεγονότα της Καινής Διαθήκης είναι το κλειδί για την κατανόηση της Παλαιάς. Το μυστήριο του ανθρώπου και της δημιουργίας δεν μπορούμε να το πλησιάσουμε μελετώντας μόνο την Παλαιά Διαθήκη. Χωρίς την Καινή Διαθήκη δεν είμαστε ικανοί να εισδύσουμε στη θαυμαστή πραγματικότητα που είναι ο άνθρωπος.

Ποιος είναι ο πραγματικός άνθρωπος; Ποιος έδειξε στην κτίση και στην ιστορία, στους αγγέλους και στους ανθρώπους, τον πραγματικό άνθρωπο, τον άνθρωπο όπως τον θέλησε ο Θεός; Ποιος ήταν ο άνθρωπος της προαιώνιας βουλής του Θεού και που και πώς τον είδαμε αυτόν τον άνθρωπο;

Τον πραγματικό άνθρωπο σ' όλη του τη δόξα τον αντίκρυσαν, «καθώς ηδύναντο», ο Πέτρος, ο Ιάκωβος και ο Ιωάννης επάνω στο Θαβώρ. Τον είδαν μέσα σε κείνο το μυστήριο της πέρα από κάθε χρονική και τοπική διάσταση συνάντησης ολόκληρης της Εκκλησίας, της πρίν από το Χριστό και της μετά το Χριστό, των ζώντων και των τεθνεότων, των προφητών και των Αποστόλων, με τον αναστάνα και αναληφθέντα Κύριο Ιησού Χριστό, μέσα στην παρουσία της Θείας Ενέργειας και των τριών προσώπων της Αγίας Τριάδος. Το Θαβώρ δεν είναι ένα επεισόδιο της Ιστορίας, αλλά μια έξοδος από την Ιστορία και είσοδος στην αιωνιότητα της Βασιλείας των Ουρανών. Ο Χριστός που είδαν οι τρεις Απόστολοι και με τον οποίο ομίλησαν, τόσο οι τρεις Απόστολοι, όσο και οι δύο προφήτες, είναι ο Χριστός, που θα έλθει εν δόξει κρίναι ζώντας και νεκρούς στην Παρουσία Του τη Δεύτερη. Είναι ο Χριστός της αιώνιας ζωής και Βασιλείας, της Νέας Ιερουσαλήμ, αυτός που θα καταργήσει τον ήλιο, γιατί θά είναι ο ίδιος Ήλιος ασύγκριτος ολοκλήρου της κτίσεως.

Αυτοί οι τρεις Απόστολοι είδαν τον πραγματικό άνθρωπο και μαρτύρησαν σε μας γι' αυτόν. Τον είδαν όπως κανείς δεν τον είδε ποτέ, ούτε πρίν ούτε γι' αυτόν. Τον είδαν όπως κανείς δεν τον είδε ποτέ, ούτε πρίν ούτε μετά, αλλά όπως κανείς δεν τον δούμε την μεγάλη εκείνη μέρα, όταν έλθει κρίναι ζώντας και νεκρούς. Και η κρίση Του η δίκαιη δεν θά είναι τίποτε άλλο, παρά εκείνη η Ενέργεια που έκανε τον Πέτρο, μεθυσμένο από την γλυκύτητά της, να πει εκείνες τις «τρελές» κουβέντες: «Καλόν ημάς ώδε είναι. Ποιήσωμεν τρεις σκηνάς, σύ μία και Μωσεί μία και Ηλίαν μία». Είναι κρίση, γι' α'τι ο Πέτρος και οι άλλοι παρόντες μέθυσαν από αγάπη και θέλησαν να μείνουν εκεί γιά πάντα. Όμως, όσοι δεν έχουν αγάπη, αντί γιά τον Παράδεισο που γεύτηκαν οι Απόστολοι θά γευτούν την κόλαση της δικής τους προαίρεσης, παρόλο που η ίδια φωτιστική Ενέργεια χύνεται πλουσιοπάροχα επί δικαίους και αδίκους. Θά είναι γι' αυτούς κόλαση, γιατί τον Χριστό δεν τον αγαπούν, αλλά τον μισούν.

Αυτός είναι ο πραγματικός άνθρωπος. Ο άνθρωπος της προαιώνιας βουλής του Θεού, το κέντρο της Κτίσεως, η Θεωμένη ανθρώπινη φύση, η Θεωμένη κτίση, η ασύγχυτα ενωμένη με τη Θεία φύση στο πρόσωπο του Υιού και Λόγου του Θεού.

Αυτός είναι ο πραγματικός άνθρωπος, ο υιός του ανθρώπου, ο υιός της Παρθένου, ο κατάδικος της ανθρώπινης δικαιοσύνης, ο σταυρωμένος, ο θαμένος, αλλά αναστημένος και καθισμένος στο θρόνο της Θεότητας. Ο πραγματικός άνθρωπος δεν είναι φθαρτός, αλλά άφθαρτος.

«Και είπεν ο Θεός^Α ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν». Αυτός ο καθισμένος στο θρόνο της Θεότητος άνθρωπος είναι κατ' εικόνα των προσώπων της Αγίας Τριάδος. Είναι ένα από αυτά τα πρόσωπα και έχει φύση, που η ασύγχυτη ένωσή της με τη Θεία, σ' αυτό το πρόσωπο που η ασύγχυτη ένωσή της με τη Θεία, σ' αυτό το πρόσωπο, την έχει θεώσει. Ο Χριστός είναι η εικόνα του Πατρός.

Να, γιατί δεν μπορούμε να καταλάβουμε την Παλαιά Διαθήκη χωρίς την Καινή.

Πιστεύουμε ότι ο πατέρας μας, πατέρας της ανθρωπότητας, είναι ο Αδάμ, ο πρωτόπλαστος άνθρωπος. Αυτό είναι μόνον εν μέρει αλήθεια. Ο Αδάμ είναι η οντολογική αρχή της φθαρτής μας φύσης. Αλλά, η φθαρτή μας φύση δεν είναι η πραγματική μας φύση. Ο πραγματικός Αδάμ της ανθρωπότητας, η πραγματική της ρίζα, δεν είναι ο πρώτος Αδάμ, αλλά ο δεύτερος, ο Κύριος Ιησούς Χριστός. Χωρίς αυτόν είναι αδύνατη η κατανόηση του ανθρώπου. Αυτός είναι ο πραγματικός Άνθρωπος κατ' εικόνα του οποίου δημιουργήθηκε ο άνθρωπος. Χωρίς αυτόν δεν υπάρχει κατανόηση της δημιουργίας, γιατί αυτός είναι το τέλος και ο σκοπός όλων των δημιουργημένων όντων.

Από τον πρώτο Αδάμ έχουμε την παλιά μας φύση, τη βιολογική μας ύπαρξη^Α έχουμε τους «δερματίνοους χιτώνας», δοσμένους σε μας από το Θεό γιά να μας προστατέψουν από τις συνέπειες της πτώσης^Α έχουμε, σύμφωνα με τον άγιο Γρηγόριο τον Νύσσης, τη «δεύτερη δημιουργία του Θεού», τις φυσικές, δηλαδή, ιδιότητες που η πρόνοια του Θεού μας προμήθευσε, γιά να επιβιώσουμε από τις καταστρεπτικές συνέπειες της απομάκρυνσής μας απ' Αυτόν.

Την πραγματική μας φύση, όμως, την άφθαρτη, ένδοξη φύση την έχουμε από τον υιό του Θεού και υιό του ανθρώπου, τον Ιησού Χριστό, που σαρκώθηκε, αναστήθηκε, αναλήφθηκε και κάθισε σαν άνθρωπος στο θρόνο του Θεού. Πήρε επάνω Του τη φύση μας τη φθαρτή και την κατέστησε άφθαρτη και αιώνια, ανεβάζοντας την στα δεξιά του Θεού μέσα σε ανείπωτη δόξα. Αυτός είναι ο πραγματικός άνθρωπος, ο αθάνατος, άφθαρτος και αιώνιος άνθρωπος. Μόνο η κοινωνία με το Σώμα και το Αίμα Αυτού του ανθρώπου μας κάνει κι εμάς τους χωματίνους ανθρώπους «κοινωνούς Θείας φύσεως» (Πέτρου Β΄, α΄ 4). Μόνον η κοινωνία των τέκνων της εκκλησίας με το Σώμα και το Αίμα του αναστάντος, κάνει την ανθρωπότητα ολόκληρη μέτοχο των «τιμίων και μεγίστων επαγγελμάτων», της αιώνιου ζωής, που η χοϊκή μας φύση στερείται. Αυτός είναι ο πραγματικός πατέρας της ανθρωπότητας, γιατί αυτός της έδωσε όχι πρόσκαιρη, αλλά αιώνια ζωή.

«Υπνωσεν Αδάμ,
αλλά θάνατον πλευράς εξαγει^α
σύ δε υπνώσας, Λόγε Θεού,
βρύεις εκ πλευράς σου κόσμω ζωήν.

Ὡσπερ πελεκάν
τετρωμένος την πλευράν σου, Λόγε,
σοὺς θανόντας παιδας εζώσας,
επιστάξας ζωτικούς αυτοίς κρουνούς».

(Εγκώμια Μ. Παρασκευής, Στάσις β΄).

Αυτό που ήρθε τελευταίο στην ιστορία είναι στην πραγματικότητα πρώτο. Το κάθε τι δημιουργήθηκε εξ' αιτίας Του. Το κάθε τι που δημιουργήθηκε είχε αυτή την πραγματικότητα σαν τελικό σκοπό.

Η προαιώνια βουλή του Θεού ήταν να προσφέρει τη ζωή Του, τη ζωή της Αγίας Τριάδος, σε όσα λογικά δημιουργήματα θά έφερνε στην ύπαρξη, όχι από κάποια ανάγκη, αλλά από καθαρή αγάπη. Όμως, τη δημιουργημένη φύση τη χωρίζει χάσμα αγεφύρωτο από την άκτιστη φύση της Θεότητας. Η διαφορά ανάμεσα στην κτιστή και άκτιστη φύση είναι τόσο απέραντη, που ακόμη και τα πιο τέλεια αγγελικά δημιουργήματα είναι αδύνατο να την ξεπεράσουν. Ένα δημιούργημα είναι πάντοτε ξένο προς τη Θεότητα, όσο τέλειο κι αν είναι. Αλλά ο Θεός είχε ήδη το σχέδιό Του, πρίν δημιουργήσει. Το χάσμα ανάμεσα στο Θεό και στα πλάσματά Του θά γεφυρωνόταν από το Θεό τον ίδιο. Ο Υιός και Λόγος του Θεού θά ένωνε στο πρόσωπό Του, στη δική Του υπόσταση, τις δύο αγεφύρωτες διαφορετικές φύσεις, την κτιστή και την άκτιστη, και μ' αυτόν τον τρόπο θά μετέγγιζε στη κτιστή φύση τη ζωή της άκτιστης.

β΄ - Μετά Θεόν ή θεός

Μόνον εν Χριστώ μπορούν τα γεγονότα της κτίσεως να εξηγηθούν. Μόνον ο σαρκωμένος Λόγος του Θεού δίνει νόημα στον άνθρωπο και την κτίση ολόκληρη. Η χωματινή σάρκα, που ανέλαβε ο Λόγος, αναστήθηκε και ανέβηκε «στα δεξιά του Θεού», έγινε από φθαρτή άφθαρτη, μπήκε στη ζωή της Αγίας Τριάδος και έκανε τον άνθρωπο «τιμιώτερο από τα Χερουβείμ και ασυγκρίτως ενδοξότερο από τα Σεραφείμ». Εδώ, είναι το σημείο απ' όπου η ιστορία μας πρέπει ν' αρχίσει, όταν μιλούμε για τον άνθρωπο ή για ολόκληρη τη δημιουργία του Θεού. Όχι από τον πρώτο Αδάμ, αλλά από τον δεύτερο, όχι από την πρώτη Εύα, αλλά από τη δεύτερη.

Και ο μέν δεύτερος Αδάμ, ο Χριστός, είναι Θεάνθρωπος. Είναι Θείο πρόσωπο, που ανέλαβε δίπλα στη δική Του Θεία φύση τη δική μας, την ανθρώπινη, και τη θέωσε. Το πρώτο, όμως, ανθρώπινο πρόσωπο που έδειξε τον άνθρωπο όπως τον θέλησε ο Θεός, στην πραγματική του φύση, είναι η Βασίλισσα των Ουρανών, που μπροστά της άγγελοι και άνθρωποι γονατίζουν, η πραγματική μας μητέρα, αυτή που μας γέννησε στην αιωνιότητα. Αυτή είναι το απλωμένο χέρι όλης της δημιουργίας, που ο Θεός το έπιασε και το θέωσε, κατά χάριν, και διά του οποίου θεώθηκε η φύση μας ολόκληρη, αφού είναι κοινή σε όλα τα ανθρώπινα πρόσωπα. Και μέσα από τη δική μας ανθρώπινη φύση η δωρεά του Θεού επεκτείνεται σε όλα τα πλάσματα, τα νοερά και τα σαρκώδη, τα λεπτά και αερώδη αγγελικά τάγματα, ως τα βαριά και πετρώδη και πύρινα αστρικά σώματα, στο καθένα ανάλογα με τη φύση και δεκτικότητά του. Γιατί, όλα τα πλάσματα συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους.

Γι' αυτό η δόξα της Παναγίας Μητέρας του Θεού είναι τόσο υψηλή. Αυτή είναι το σημείο της επαφής του κτιστού με το άκτιστο, το σημείο από το οποίο εισδύει σ' ολόκληρη την κτίση η Ζωή, η αφθαρσία και η αθανασία. Γι' αυτό η Εκκλησία ψάλλει με τα λόγια του Αγίου Ανδρέου Κρήτης:

«Χαίροις μετά Θεόν η θεός
Τα δευτερεία της Τριάδος η έχουσα
Αμέσως η δεχομένη των εκ Θεού
δωρεών το πλήρωμα όλον
Και εις άπαντας,
αγγέλους ανθρώπους τε τούτο διαπορθμεύουσα...
Τέλος το σκοπιμότατον
και ύστατον, Πάναγνε, δημιουργίας απάσης
Δι' ήν ο κόσμος εγένετο
Και Σού τη γεννήσει, η αιώνιος του κτίστου βουλή
πεπλήρωται».

Όλες οι αγγελικές φύσεις και ολόκληρη η απεραντοσύνη του σύμπαντος τρέφονται από τη Ζωή της Παναγίας Μητέρας του Θεού, που για μας τα κτίσματα είναι Θεός μετά το Θεό, αφού δι' αυτής δεχόμαστε όλοι ολόκληρο το πλήρωμα των εκ Θεού δωρεών. Αυτή είναι το μόνο κτίσμα που δέχεται άμεσα την Ενέργεια της Αγίας Τριάδος και αυτή είναι που την ενέργεια αυτή την διαπορθμεύει σε όλους, αγγέλους και ανθρώπους. Αυτή και ο Λόγος του Θεού είναι τα δύο αγκαλιασμένα πρόσωπα του μεγάλου μυστηρίου της αιώνιας βουλής του Κτίστου, τα δύο πρόσωπα, το κτιστό και το άκτιστο που έδωσαν στη δημιουργία ολόκληρη το ατελείωτο πέλαγος των Θείων δωρεών. Ο Λόγος έδωσε εκ μέρους της Θεότητας και Εκείνη δέχτηκε εκ μέρους της κτίσεως^ εκείνη έδωσε ό,τι είχε στον υιό της, την ανθρώπινη φύση, κι εκείνος έδωσε στη μητέρα Του ό,τι είχε, τη Θεία Ζωή. 'Ω βάθος θείας αγάπης!

Αυτή η ασύγχυτη ένωση της θείας και της ανθρώπινης φύσης, που έγινε στη μήτρα της ταπεινής παρθένου Μαρίας, είναι η πηγή της αληθινής μας φύσης. Γιατί η εικόνα του Θεού, σύμφωνα με την οποία εμείς οι άνθρωποι δημιουργηθήκαμε, δεν είναι μια αφηρημένη ιδέα, αλλά ένα ζωντανό όν, ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός, που είναι η ζωντανή εικόνα του αοράτου Θεού.

Είναι αδύνατο για τα δημιουργήματα να δούν το Θεό, να μιλήσουν μαζί Του, να γευθούν τη θεία Ζωή Του. Η προαιώνια βουλή του Θεού, όμως, είχε αυτόν ακριβώς το σκοπό. Η θέληση του Θεού ήταν να συμμετέχουν τα κτίσματά Του στην εσωτερική ζωή της Αγίας Τριάδος. Ο Θεός μας έδωσε με τη Χάρη Του αυτά που ο ίδιος έχει από τη φύση Του. Μας προσκάλεσε να γίνουμε θεοί, να γίνουμε σαν κι Εκείνον. Όχι, βέβαια, να αποκτήσουμε τη φύση Του. Μας κάλεσε να γίνουμε θεοί, όχι κατά φύση αλλά κατά χάρη. Μας έκανε συγκληρονόμους του Μονογενού Του Υιού. Αυτό σημαίνει, ότι μας χάρισε κάθε τι που ανήκει στον Υιό του Θεού. Και ο Υιός του Θεού έχει ό,τι και ο Πατέρας Του.

Πώς έγινε αυτό, αφού είναι αδύνατο να δούν τα δημιουργήματα τη θεία φύση; Είναι αδύνατο να δούν τα δημιουργήματα το Θεό και να ζήσουν. Εν τούτοις η αγάπη του Θεού βρήκε τον τρόπο. Έρθε σ' εμάς, όχι με τη δική Του φύση, αλλά με τη δική μας. Πήρε μέρος στη ζωή μας και μας προσκάλεσε να πάρουμε μέρος στη δική Του. Είδαμε το πρόσωπο του Λόγου του Θεού με ανθρώπινη όψη, μιλήσαμε μαζί Του με ανθρώπινες λέξεις, καθήσαμε στό ίδιο τραπέζι, πέσαμε στην αγκαλιά Του, ακούσαμε τους κτύπους της καρδιάς Του, μοιραστήκαμε την τροφή Του. Τα μάτια του Θεού, που έγινε άνθρωπος, κοίταξαν βαθιά μέσα στα δικά μας μάτια κι εμείς μέσα στα δικά Του. Έτσι έγινε, κι εμείς οι άνθρωποι συναντηθήκαμε με το Θεό πρόσωπο προς πρόσωπο. Έρθαμε με το Θεό ενώπιον ενώπιω, χωρίς να κατακαούμε από το πύρ της Θεότητας.

Ο Υιός του Θεού έγινε άνθρωπος για να ρθει σε προσωπική επαφή με τα δημιουργήματά Του, για να μεταγγίσει τη θεία Ζωή στα κτίσματά Του. Έτσι άνοιξε το δρόμο στον καθένα μας να μπει και να ζήσει τη θεία Ζωή των Προσώπων της Αγίας Τριάδος σαν ίσος προς ίσους, αφού χάρισε στη φύση μας τη δική Του αφθαρσία και τη δική Του αθανασία. Τώρα, ο άνθρωπος κάθεται δίπλα στό Θεό, στα δεξιά του Θεού. Εκεί είναι η αληθινή μας φύση, εκεί και η πραγματική πατρική μας γή. Εκεί είναι η Βασίλισσα των Ουρανών, η Μητέρα του Θεού και μητέρα όλων μας στην αιωνιότητα.

Αυτή είναι η αληθινή δόξα του ανθρώπου, που έγινε θεός μετά το Θεό και έχει τα δευτερεία της Τριάδος, τη δεύτερη θέση μετά την αγία Τριάδα. Και αυτό είναι το κάλεσμά μας, να γίνουμε δι' αυτής σαν κι αυτήν. Να καθίσουμε στό θρόνο του Θεού. Να κοινωνήσουμε με

τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδος σαν ίσοι κατά Χάρη. Γιατί αυτό θέλησε η άπειρη αγάπη του Θεού.

γ' - Πρωτότοκος πάσης κτίσεως

Κοιτώντας τον Χριστό βλέπουμε κατά πρόσωπο το Θεό, αν και με ανθρώπινη μορφή. Αυτή η ανθρώπινη μορφή είναι που τον κάνει προσιτό σ' εμάς. Ένα πρόσωπο, το πρόσωπο του Λόγου του Θεού, έχει δύο φύσεις, ανθρώπινη και θεία, τη μία ορατή σ' εμάς, την άλλη αόρατη. Θά ήταν αδύνατο να ζήσουμε αν βλέπαμε τη θεότητα, αλλά με πολλή ευκολία μπορούμε να κοιτάζουμε έναν άνθρωπο σαν κι εμάς. Αυτός ο άνθρωπος, όμως, είναι ο ίδιος ο Λόγος του Θεού. Αυτή είναι η από αγάπη γιά μας ταπείνωση του Θεού.

Αυτός είναι που ο Μωϋσής είδε πάνω στο Σινά. Αυτός είναι ο άνθρωπος με το οποίο πάλεψε ο Ιακώβ ζητώντας την ευλογία Του και αφού την έλαβε είπε: «είδον Θεόν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, και εσώθη μου η ψυχή» (Γεν. λβ' 24-31). Αυτόν φιλοξένησε ο Αβραάμ μαζί με δύο αγγέλους πρὶν από την καταστροφή των Σοδόμων και των Γομόρων, και τους έπλυσε τα πόδια και τους «παρέθηκεν και έφαγον» (Γεν. ιη'). Αυτός μίλησε με τον Αδάμ και την Εύα στον κήπο της Εδέμ^ «και ήκουσαν της φωνής Κυρίου του Θεού περιπατούντος εν τω παραδείσω το δειλινόν, και εκρύβησαν ο τε Αδάμ και η γυνή αυτού από προσώπου Κυρίου του Θεού» (Γεν. β' 8).

Η Σάρκωση του Θεού ήταν παρούσα και ενεστώσα σ' ολόκληρη την ιστορία της δημιουργίας. Ο Χριστός, γράφει ο Απόστολος Παύλος, «εστιν εικὼν του Θεού του αοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ότι εν αυτώ εκτίσθη τα πάντα, τα εν τοις ουρανοίς και τα επί της γής, τα ορατά και τα αόρατα, είτε θρόνοι είτε αρχαί είτε εξουσίαι^ τα πάντα δι' αυτού και εις αυτόν εκτίσται^ και αυτός εστι πρὸ πάντων, και τα πάντα εν αυτώ συνέστηκε» (Κολ. α' 15-17). Τα πάντα δι' αυτού και γι' αυτόν δημιουργήθηκαν, και αυτός είναι πρὶν από όλα, και αυτός συνέχει όλα τα δημιουργήματα, ορατά και αόρατα, αγγελικά και επίγεια. Όλα διά του Λόγου του Θεού έγιναν και δημιουργήθηκαν γιά να ενωθούν μαζί του, δηλαδή με τον σαρκωθέντα Λόγο, τον Χριστό, που ένωσε στο πρόσωπό Του την κτίση με την Θεότητα. «Στό πρόσωπο του Θεού Λόγου, λέγει ο Άγιος Αθανάσιος, ο άνθρωπος βλέπει την εικόνα του Θεού Πατέρα, και σύμφωνα μ' αυτήν την εικόνα ο ίδιος ο άνθρωπος δημιουργήθηκε» (Κατά Ελλήνων, P.G. 25, 8).

Το «πρωτότοκος πάσης κτίσεως» δεν αναφέρεται στον άσαρκο αλλά στον ένσαρκο Λόγο του Θεού, τον Χριστό. Αυτός ο ένσαρκος Λόγος του Θεού είναι πρὸ πάντων των κτιστών, και «αυτός εστι πρὸ πάντων». Γιά την θεότητα δεν υπάρχει «πρὸ», γιατί ο Θεός δεν υφίσταται εν χρόνω. Το «πρὸ» υπάρχει γιά την κτίση, γιατί η κτίση βρίσκεται εν χρόνω. Επομένως, αυτός που είναι πρὸ πάντων των κτιστών, ορατών και αοράτων, είναι ο άνθρωπος Χριστός, η προαιώνιος βουλή του Θεού, και «πρωτότοκος πάσης κτίσεως». Η εικόνα του Θεού, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος δημιουργήθηκε, δεν είναι ο νεογέννητος Χριστός στη φάτνη, ούτε ο πεινασμένος, ο διψασμένος και ιδρωμένος άνδρας που χρειάζταν ύπνο, αλλά ο αναστημένος Χριστός, ο άφθαρτος Θεάνθρωπος, όπως εμφανίστηκε εν δόξη στη Βασιλεία Του, τότε που ανέβασε τους μαθητές Του στο Θαβώρ. Η αληθινή μεγαλοσύνη του ανθρώπου δεν βρίσκεται σ' αυτό που είναι ο άνθρωπος τώρα, όπως τον βλέπουμε και τον ξέρουμε, οσοδήποτε σπουδαίο κι αν είναι αυτό. Η μεγαλοσύνη του ανθρώπου βρίσκεται σ' αυτό που είναι το πρωτότυπό του και σ' αυτό που έχουμε κληθεί όλοι να γίνουμε, μέσα στην καινή γή και στους καινούς ουραμούς, μέσα στη Νέα Ιερουσαλήμ, μέσα στη Βασιλεία Του την αιώνια.

δ' - Χούς εί

Ο άνθρωπος από τη φύση του είναι χώμα της γής, δηλαδή, ένα τίποτε. «Και έπλασεν ο Θεός τον άνθρωπον χούν από της γής» (Γεν. β' 7). Τον έπλασε χώμα. «Γή εί και εις γήν απελεύσει». «Κοιτάξτε στα μνήματα», λέγει η Εκκλησία, «ότι ο άνθρωπος είναι γυμνά κόκκαλα τροφή γιά σκουλήκια και δυσωδία» (Μέγα ευχολόγιο).

Ο άνθρωπος δεν έχει στη φύση του τίποτε το θείο, παρ' όλους τους ειδωλολατρικούς μύθους που προσπαθούν να μας κάνουν να πιστέψουμε ότι η ψυχή του ανθρώπου έχει θεία φύση. Από τον εαυτό του ο άνθρωπος, ψυχή και σώμα, είναι σκόνη της γής. Μόνο με τη Χάρη του Θεού, διά της Οικονομίας της σαρκώσεως του Λόγου, γίνεται ο άνθρωπος αυτό που είδαμε παραπάνω. Ο άνθρωπος δεν αυτουπάρχει. Εξαρτάται ολοκληρωτικά από το Θεό, το Δημιουργό του.

Η Χάρη, η δημιουργική ενέργεια του Θεού, μας έκαναν να ανεβούμε τα σκαλιά που μας έφεραν από το χώμα της γής στους μονοκύτταρους οργανισμούς μέσα στο νερό, στους τριλοβίτες, στα μαλάκια, στα ψάρια, στα αμφίβια ερπετά, στα πουλιά, στα θηλαστικά, στα ανθρωποειδή, ώσπου φθάσαμε να αναπτυχθούμε και να γίνουμε άνθρωποι. Μήπως αλήθεια δεν περνάει και ο καθένας από μας από όλα αυτά τα στάδια της ζωής; Δεν είμαστε στην αρχή της ύπαρξής μας ένας μονοκύτταρος οργανισμός; Το ανθρώπινο έμβρυο δεν περνάει απ' όλες τις βαθμίδες της ανάπτυξης, τις οποίες στο παρελθόν σκαρφάλωσαν τα ζώα; Δεν έχει και το ανθρώπινο έμβρυο τις εμβρυακές σχισμές που στα ψάρια γίνονται βράγχια με τα οποία αναπνέουν μέσα στο νερό; Δεν αναπτύσσεται και δεν τελειοποιείται ο καθένας από μας σιγά σιγά, περνώντας από τη βρεφική στην παιδική και ύστερα στη νεανική ηλικία μέχρι να γίνει τέλειος άνδρας ή γυναίκα;

Τι είμαστε από μόνοι μας παρά χώμα της γής; Γιατί σκανδαλιζόμαστε από το γεγονός ότι είμαστε ζώα που προερχόμαστε από άλλα ζώα κατώτερα, και αυτά από άλλα κατώτερα, και αυτά από το χώμα της γής; Πρέπει, σ' αλήθεια, να έχουμε χάσει την επαφή μας με την ορθόδοξη χριστιανική διδασκαλία, γιά να σκανδαλιζόμαστε από αυτή την αλήθεια που βροντοφωνάζει η Αγία Γραφή, η υμνολογία της Εκκλησίας και οι διδάσκαλοι και Πατέρες της. Η ορθόδοξη χριστιανική μας πίστη είναι πίστη ταπεινώσης. Οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί ξέρουμε ότι από τη φύση μας δεν είμαστε τίποτε, ένα μηδέν, που η αγάπη του Θεού το έφερε στην ύπαρξη από την ανυπαρξία, και αντί να το αφήσει να ξαναπέσει στην ανυπαρξία απ' όπου προήλθε, Εκείνος το ανέβασε και το έκανε θρόνο του Θεού τιμιώτερο από τα Χερουβεΐμ και ενδοξότερο από τα Σεραφείμ. Η δόξα που πήραμε είναι του Θεού, δεν είναι δική μας. Είμαστε Χριστιανοί δεν είμαστε ειδωλολάτρες.

Η ειδωλολατρία είναι εκείνη που θεοποίησε την κτίση. Η άγνοια του Κτίστου έκανε τους ανθρώπους να θεοποιήσουν την κτίση. Να δώσουν στην κτίση τις ιδιότητες του Θεού. Νόμισαν τη κτίση αΐδια και άναρχη, άφθαρτη και αθάνατη. Τη φθορά και το θάνατο που έβλεπαν καθημερινά μπροστά τους ερμήνευσαν σαν επί μέρους φαινόμενο κυκλικών αλλαγών που υφίσταται η φύση χωρίς να επηρεάζεται στο σύνολό της. Εκήρυσαν την αφθαρσία και την αθανασία της ύλης και τη θεότητα της παγκόσμιας ψυχής, τμήματα της οποίας είναι οι ανθρώπινες ψυχές. Επειδή αγνοούσαν το Θεό είπαν πώς θεός είναι ο άνθρωπος, και μάλιστα η ψυχή του, που είναι ο κατ' εξοχήν άνθρωπος. Έδωσαν στην ψυχή του ανθρώπου θείες ιδιότητες: την από ανέκαθεν ύπαρξη και την αθανασία. Είπαν ότι ο θάνατος δεν είναι παρά αλλαγή σώματος, μετάβαση από μια μετεμψύχωση σε άλλη μιας ψυχής που σε τελευταία ανάλυση είναι απρόσωπη, τμήμα του παντός, μέσα στον ωκεανό του οποίου όλες οι σταγόνες - ψυχές καταλήγουν παρασυρόμενες, από τα ποτάμια στα οποία κυλούν, σ' έναν άεναο και αιώνιο και ατελεύτητο κύκλο.

Η ειδωλολατρία είναι πίστη υπερηφάνειας. Σπόρος του Εωσφόρου στα μυαλά των ανθρώπων που δεν γνώρισαν το Θεό. Η ειδωλολατρία μπορεί να έχει πολλές μορφές και παραλλαγές της βασικής της διδασκαλίας, ένας είναι όμως παντού ο πυρήνας της: η θεοποίηση της κτίσεως, δηλαδή του ανθρώπου, που είναι η κεφαλή της κτίσεως. Εμείς οι άνθρωποι είμαστε από τη φύση μας θεοί, αφού η ψυχή μας είναι θεία και αθάνατη. Τι χρειαζόμαστε, λοιπόν, το Θεό; Τι χρειαζόμαστε την Ανάσταση που μας έδωσε εκείνος; «Ακουσόμεθά σου πάλιν περί τούτου», είπαν ευγενικά στον απόστολο Παύλο, όταν κήρυξε την ανάσταση των νεκρών στην κατειδωλή πόλη των Αθηνών. «Τι είναι αυτό που μας λές Ιουδαίε; Ανάσταση νεκρών; Τι να την κάνουμε; Εμείς ποτέ δεν πεθαίνουμε. Είμαστε Θεοί. Μπορεί να αλλάζουμε σαρκίο, μπορεί να χάνουμε τη μνήμη μας, αλλά η αθάνατη ψυχή μας μπαίνει σ' άλλο σώμα και διαιωνίζεται η αιώνια ύπαρξή μας. Κι αν είμαστε τέλειοι μένουμε στα Ηλύσια Πεδία, σαν πνεύματα απαλλαγμένα από τη βαριά ύλη του σαρκίου στην οποία από κάποια απροσεξία μπλεχτήκαμε. Τι μας λές γιά ανάσταση νεκρών; Όχι, άς μας λείπουν οι Ιουδαϊκές σου διδασκαλίες. Δεν κατάλαβες ότι βρίσκεσαι στην Ελλάδα, τη χώρα του πνεύματος, της γνώσης και της σοφίας; Δεν κατάλαβες ότι μιλάς σε έξυπνους και καλλιεργημένους ανθρώπους;»

Αυτά λένε και έτσι σκέπτονται οι ειδωλολάτρες. Αυτοί πιστεύουν σε αθάνατη, δηλαδή, θεία ψυχή και σε άφθαρτη και αιώνια ύλη, πιστεύουν στη Θεότητα του Παντός. Οι Θεοί τους είναι απλώς διαμορφωτές της αιώνιας και αγέννητης και αδημιούργητης ύλης.

Εμείς, όμως, οι Χριστιανοί, γνωρίζουμε τον Κτίστη και δημιουργό του παντός. Γνωρίζουμε αυτόν που έφερε στην ύπαρξη τα πάντα από την ανυπαρξία, από το μηδέν. Γνωρίζουμε ότι μόνον αυτός είναι ο Ών, ότι μόνον αυτός είναι η πραγματική ύπαρξη και πώς ό,τι υπάρχει παίρνει την ύπαρξή του από Εκείνον, από την αγάπη Εκείνου. Γνωρίζουμε ότι μόνον αυτός είναι από τη φύση Του αθάνατος, ενώ όλα τα κτίσματα, και οι πιο τέλειες αγγελικές δυνάμεις ήρθαν στο είναι από την ανυπαρξία. Κανονικά θά έπρεπε πάλι να

γυρίσουν στην ανυπαρξία αν η Χάρη του Θεού δεν τις κρατούσε στην ύπαρξη και στό είναι αιώνια, μόνον από αγάπη.

Εμείς, οι Χριστιανοί, γνωρίζουμε ότι δεν έχουμε στό είναι μας τίποτε που να είναι από τη φύση του αθάνατο, είτε σώμα είναι αυτό, είτε νούς, είτε πνεύμα, είτε ψυχή, είτε όπως αλλιώς το πούμε. Έχουμε, γι' αυτό, στην καρδιά μας απέραντη ευγνωμοσύνη στον Κτίστη και Δημιουργό μας, που υποσχέθηκε να μας κρατήσει στό είναι αιώνια και μας ένωσε μαζί Του με τη Σάρκωση και ενανθρώπιση του Υιού και Λόγου Του. Και έχουμε και ταπεινώση γιατί ξέρουμε ότι από τη φύση μας είμαστε χώμα, είμαστε ένα μηδέν.

ε' - Και εγένετο ο άνθρωπος εις ψυχὴν ζώσαν

«Και έπλασεν ο Θεός τον άνθρωπον, χούν από της γής, και ενεφύσησεν εις το πρόσωπον αυτού πνοήν ζωής και εγένετο ο άνθρωπος εις ψυχὴν ζώσαν» (Γεν. β' 7).

Πόσο δυσκολευόμαστε, αλήθεια, να καταλάβουμε τα τόσο καθαρά και απλά αυτά λόγια! Από την πλάση του ο άνθρωπος είναι χώμα της γής. Η πνοή της ζωής δεν έχει σχέση με την πλάση του ανθρώπου, δεν έχει σχέση με τη χωμάτινη φύση του. Του δόθηκε ξέχωρα. Η λέξη «πνοή» και η λέξη «πνεύμα» έχουν την ίδια προέλευση και το ίδιο νόημα. Πρόκειται για το ίδιο «πνεύμα» που «επεφέρτετο επάνω του ύδατος» (Γεν. α' 2). Η «πνοή της ζωής» που ενεφύσησε ο Θεός στό πρόσωπο του ανθρώπου, ήταν η ίδια ενέργεια του Αγίου Πνεύματος που ζωοποίησε τα ύδατα την πρώτη μέρα της δημιουργίας. Η «πνοή της ζωής» δεν συνδέθηκε μόνο στην αρχή με το νερό. Συνδέεται ακόμη και σήμερα, γιατί είναι αυτή η ίδια ζωοποιός ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, που επιφέρεται επάνω του ύδατος του βαπτίσματος και ζωοποιεί κάθε βαπτιζόμενο. Στην αρχή, η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος έδωσε στα όντα τη ζωή. Στο τέλος, η ίδια ενέργεια του Αγίου Πνεύματος έδωσε στα λογικά όντα την όντως ζωή.

Η συνηθισμένη στους καιρούς μας, αλλά χωρίς βάση, ερμηνεία του χωρίου είναι ότι ο Θεός έπλασε πρώτα το άψυχο σώμα του ανθρώπου, σαν ένα πήλινο άγαλμα, και έβαλε μετά στό σώμα αυτό την ψυχή με ένα φύσημα στό πρόσωπό του!

Οι Πατέρες της Εκκλησίας τονίζουν με έμφαση ότι δεν υπάρχει καμία χρονική διαφορά στη δημιουργία του ανθρώπου. Δεν γεννιέται πρώτα το σώμα και δεν μπαίνει σ' αυτό η ψυχή μετά. Ο άνθρωπος είναι ολοκληρωμένος με όλα του τα συστατικά και όλη του τη φύση ακέραη από τη στιγμή της σύλληψής του. Μόνον οι ειδωλολάτρες διδάσκουν ότι μπαίνει η ψυχή στό σώμα αργότερα. Ποτέ οι χριστιανοί δεν δέχτηκαν τέτοιες δοξασίες. «Και έπλασεν ο Θεός τον άνθρωπον, χούν από της γής», λέγει η Αγία Γραφή. Τον άνθρωπο ολοκληρο. Δεν θά έλεγε η Αγία Γραφή «τον άνθρωπο», αν επρόκειτο για μόνο το σώμα του το άψυχο. Το χωρίς ζωή σώμα δεν είναι ανθρώπινο σώμα αλλά πτώμα, δεν είναι άνθρωπος, αλλά λείψανο ανθρώπου.

Η πνοή της ζωής για την οποία μιλάει εδώ η Αγία Γραφή δεν είναι πνοή πρόσκαιρης ζωής, αλλά, πνοή πραγματικής και αιώνιας ζωής. Η πνοή της ζωής, που ενεφύσησε ο Θεός στό πρόσωπο του ανθρώπου, δεν του έδωσε απλώς ψυχή, αλλά έκανε την ψυχή του - δηλαδή τη ζωή του - ψυχή ζώσα. Απέκτησε ο άνθρωπος με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, που φύσηξε ο Θεός στό πρόσωπό του, αληθινή ζωή, ψυχή ζωντανή, ύπαρξη αιώνια.

Είναι κατάλοιπο της παγανιστικής νοοτροπίας, να ψάχνουμε για κάποια αξία στην προέλευσή μας, στη φύση μας. Η αξία βρίσκεται στό Δημιουργό του ανθρώπου, όχι στον άνθρωπο. Σκανδαλιζόμαστε όταν ακούμε να διδάσκονται τα παιδιά μας στό σχολείο ότι οι βιολογικοί πρόγονοι του ανθρώπου ήταν κατώτερα ανθρωποειδή, και ξεχνάμε ότι η Αγία Γραφή πετά στό πρόσωπο της υπεροψίας μας μια πολύ πιο ταπεινωτική αλήθεια: ότι ο άνθρωπος είναι χώμα της γής, ότι προέρχεται όχι απλώς από κατώτερα ζώα, αλλά από την αδρανή και άψυχη ύλη.

στ' - Φύση και πρόσωπο

Μία από τις βασικές αιτίες της σύγχυσης που υπάρχει στη χριστιανική ανθρωπολογία προέρχεται από το γεγονός ότι η ημιμάθεια και ο ορθολογισμός πολλών, δυστυχώς, χριστιανών έχει ταυτίσει τη χριστιανική διάκριση ανάμεσα στη φύση και το πρόσωπο με την ειδωλολατρική διάκριση ανάμεσα στό σώμα και την ψυχή, στην ύλη και το πνεύμα.

Οι χριστιανοί διακρίνουν Κτίστη και κτίση, Δημιουργό και δημιουργία. Πραγματικό πνεύμα είναι μόνον ο Θεός. Αν μιλάμε για πνεύμα στους αγγέλους και στους ανθρώπους, το κάνουμε καταχρηστικά, για να εκφράσουμε σχετικές μόνο διαφορές ανάμεσα στα διάφορα

κτίσματα ή στις ιδιότητές τους. Ουσιαστικά, ύλη και δημιουργία είναι ένα και το αυτό. Η διάκριση Πνεύματος και Ύλης για το χριστιανό τότε μόνο είναι αποδεκτή, όταν λέγοντας Πνεύμα εννοεί το Θεό και λέγοντας ύλη εννοεί τη δημιουργία του Θεού.

Η σύγχυση αρχίζει από το γεγονός ότι τόσο η Αγία Γραφή όσο και οι Πατέρες της Εκκλησίας, όταν μιλούν για τον άνθρωπο τον περιγράφουν διφυή, μιλούν για σώμα και ψυχή, για ύλη και πνεύμα, για κάτι το χωματένιο και υλικό στον άνθρωπο και για κάτι το πνευματικό και θείο. Και επειδή υπάρχει η ειδωλολατρική προϊστορία και η ειδωλολατρική γλώσσα, επειδή χρησιμοποιούμε οι χριστιανοί τις ίδιες ειδωλολατρικές λέξεις, εύκολα πέφτουμε στην ειδωλολατρική παγίδα και νομίζουμε ότι η Αγία Γραφή και οι Πατέρες μιλούν για δύο διαφορετικές φύσεις στον άνθρωπο, μια πνευματική και μία υλική, την ψυχή και το σώμα.

Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, αν ο άνθρωπος ήταν, όπως λένε, δισύνθετος, αν ήταν σύνθεση δύο διαφορετικών φύσεων, τότε ο Χριστός, ο σαρκωθείς Λόγος του Θεού, δεν έχει δύο φύσεις, αλλά τρεις, τη Θεότητα και τις δύο ανθρώπινες φύσεις, το σώμα και την ψυχή, την πνευματική ανθρώπινη φύση και την υλική ανθρώπινη φύση! Κάτι τέτοιο, φυσικά, κανείς χριστιανός δεν θά το ισχυριζόταν. Και όμως, αυτοί που μιλούν για δισύνθετο δεν αναλογίζονται ότι αυτό στην πραγματικότητα λένε. Εν τούτοις, το βασικότερο δόγμα της πίστεώς μας είναι ότι «ο Λόγος σάρξ εγένετο», τίποτε άλλο, μόνο σάρξ.

Αυτή είναι η ανθρώπινη φύση, που πήρε ο Λόγος του Θεού σαρκούμενος, η σάρξ. Αυτή η ανθρώπινη φύση είναι μία και κοινή για όλους τους ανθρώπους. Η φύση του ανθρώπου είναι μία, όμως οι άνθρωποι είναι πολλοί και ο κάθε ένας είναι διαφορετικός από τον άλλον, τόσο διαφορετικός, που δεν υπάρχει ένας άνθρωπος, σε όλη την ιστορία της ανθρωπότητας, που να είναι όμοιος με κάποιον άλλον. Τι συμβαίνει λοιπόν; Τι είναι αυτό που μας κάνει τον καθένα από μας όν μοναδικό και ανεπανάληπτο; Έχουμε όλοι, άραγε, μία κοινή για όλους φύση, τη σάρκα, και επιπλέον μια άλλη φύση, που είναι διαφορετική στον καθένα από μας; Πόσες ανθρώπινες φύσεις υπάρχουν τότε; Όσοι και οι άνθρωποι, και επιπλέον η κοινή φύση όλων μας, αλλά δεν πήρε τη φύση του καθενός μας, που είναι μοναδική για τον καθένα, αφού τότε θά έπρεπε να έχει μύριες φύσεις! Πώς, λοιπόν, μας ένωσε όλους με τη Θεότητα, πώς μας έσωσε από τη φθορά και το θάνατο, πώς μας έσωσε από την επιστροφή στην ανυπαρξία, στην οποία σαν κτιστά όντα, δημιουργημένα από το μηδέν έπρεπε κατ' ανάγκη να επιστρέψουμε;

Η απάντηση που λογικά πρέπει να δώσουν οι υποστηρικτές του δισύνθετου είναι ότι ο Λόγος του Θεού πήρε μόνο τη μία ανθρώπινη φύση, την κοινή, τη σάρκα, και δεν πήρε την άλλη, τη μοναδική για τον καθένα μας. Και δεν πήρε αυτή τη μοναδική για τον καθένα μας φύση, γιατί αυτή δεν χρειαζόταν σωτηρία, ανάσταση και αφθαρτοποίηση, επειδή αυτή ήταν μόνη της αιώνια και άφθαρτη. Ότι, δηλαδή, ο Λόγος του Θεού πήρε τη σωματική ανθρώπινη φύση, γιατί αυτή χρειαζόταν ανάσταση και αφθαρτοποίηση, και δεν πήρε την ψυχή, γιατί η ψυχή μας είναι θεία, αφού μόνον η θεία φύση είναι αθάνατη και άφθαρτη.

Παραλλαγή της αιρετικής αυτής για τον άνθρωπο και τη σάρκωση του Θεού γνώμης είναι η Μακρακιστική θεωρία περί τρισυνθέτου. Ο άνθρωπος, κατ' αυτήν, δεν έχει δύο αλλά τρεις φύσεις: το σώμα, την ψυχή και το πνεύμα. Και το μέν σώμα και η ψυχή είναι φθαρτά και θνητά, εφ' όσον είναι κτίσματα, αλλά το πνεύμα είναι θείο, αφού είναι τμήμα του Αγίου Πνεύματος!!

Στό βάθος και οι δύο παραλλαγές της αιρέσεως ισχυρίζονται ότι ο άνθρωπος είναι εν μέρει θνητός και εν μέρει θείος. Και οι δύο παραλλαγές είναι καθαρά παραδείγματα ορθολογισμού και σχολαστικισμού τελείως ξένου προς την Χριστιανική πίστη. Και οι δύο παραλλαγές προσπαθούν να εξηγήσουν τον άνθρωπο αγνοώντας μια πραγματικότητα, που είναι ουσιαστικά άγνωστη στην ειδωλολατρία, την πραγματικότητα του προσώπου.

ζ' - Το πρόσωπο

Το πρόσωπο δεν είναι φύση. Ο Θεός είναι μία φύση σε τρία πρόσωπα. Η φύση του Θεού είναι κοινή στα τρία πρόσωπα. Το κάθε πρόσωπο, όμως, από τα τρία είναι μοναδικό.

Το γεγονός ότι ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο «κατ' εικόνα Θεού», συνεπάγεται, εκτός των άλλων, ότι και στον άνθρωπο, όπως και στον Θεό, υπάρχει η ίδια διάκριση φύσεως και προσώπων. Και ο άνθρωπος, όπως και ο Θεός, είναι ένας κατά την φύση, αλλά σε μύρια πρόσωπα.

Αυτό που μας κάνει όλους ανθρώπους είναι η φύση μας, που είναι κοινή σε όλους μας. Αυτό που κάνει τον καθένα μας όν μοναδικό και ανεπανάληπτο είναι το πρόσωπό μας.

Και τη μέν φύση μας είδαμε από που την έχουμε και πώς δημιουργήθηκε. Το πρόσωπό μας, όμως, είναι ένα μυστήριο. Ένα μυστήριο, εν τούτοις, πέρα για πέρα

χειροπιαστό, αφού είναι κάτι που το ζούμε καθημερινά στον εαυτό μας και στους ανθρώπους που μας περιβάλλουν.

Ουσιαστικά, αυτό που μας κάνει ανθρώπους, όντα διαφορετικά από τα ζώα, είναι η ύπαρξη του προσώπου μας.

Πρόσωπο δεν υπάρχει παρά μόνο στα λογικά όντα. Στο Θεό και, κατ' εικόνα Θεού, στους ανθρώπους και στους αγγέλους. Τα ζώα δεν έχουν πρόσωπο, έχουν μόνο φύση.

Τι είναι το πρόσωπό μας από που το έχουμε;

Το πρόσωπό μας είναι το αποτύπωμα μιας σφραγίδας επάνω στη χωμάτινη φύση μας. Η σφραγίδα είναι θεία και μοναδική. Είναι το πρόσωπο του Λόγου του Θεού. Τα αποτυπώματα της σφραγίδας είναι όσα και οι άνθρωποι. Λέγονται εικόνες του Θεού. Το πρωτότυπο μιας βασιλικής σφραγίδας, του βασιλικού δαχτυλιδιού, είναι χρυσό. Τα αποτυπώματα της σφραγίδας, όμως, είναι από την ύλη επάνω στην οποία ακούμπησε το χρυσό δαχτυλίδι, κερι ή πηλός. Το σχέδιο που αποτυπώνεται είναι αυτό που υπάρχει επάνω στο χρυσό βασιλικό δαχτυλίδι.

Στη δική μας περίπτωση, η θεία σφραγίδα είναι το πρόσωπο του Θεού Λόγου. Ο πηλός που δέχεται τη σφραγίδα είναι η χωμάτινη φύση μας. Το σχέδιο που αποτυπώνεται επάνω στη χωμάτινη φύση είναι η εικόνα του Θεού. Το ακούμπημα της θείας σφραγίδας επάνω στη χωμάτινη φύση είναι η σάρκωση του Θεού Λόγου.

Το σφράγισμα αυτό της χωμάτινης φύσης μας με το πρόσωπο του Θεού Λόγου δεν είναι μόνο μια ιστορική πραγματικότητα. Είναι, κυρίως, μια οντολογική πραγματικότητα, πάνω και πέρα από το χρόνο, με τα θεμέλιά της στηριγμένα επάνω στον Θεάνθρωπο Ιησού Χριστό.

Τα θεία, λοιπόν, χαρακτηριστικά του είναι μας δεν προέρχονται από τη χωμάτινη φύση μας, αλλά από την εικόνα του Θεού που τυπώθηκε επάνω στην αυτή τη φύση. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι η ελευθερία, ο λόγος, η αθανασία, η δεκτικότητα της Ενεργείας του Αγίου Πνεύματος, η δυνατότητα της δημιουργίας και άλλα παρόμοια. Δεν είναι χαρακτηριστικά φύσεως, αλλά χαρακτηριστικά προσώπου.

Το πρόσωπό μας δεν είναι αυτό που λέγεται ψυχή, γιατί ψυχή δεν έχουμε μόνον εμείς οι άνθρωποι. Ψυχή έχουν όλα τα ζώα και όλα τα φυτά. Ψυχή σημαίνει ζωή. Όσοι έχουν ζωή έχουν ψυχή. Ζωή και ψυχή είναι ταυτόσημες έννοιες. Τι είναι, λοιπόν, πρόσωπο;

Όπως όλα τα μυστήρια, το πρόσωπο δεν είναι κάτι που μπορεί να οριστεί. Είναι το άπιαστο «κάτι», που έδωσε στους ανθρώπους η ενανθρώπιση του Λόγου και τους έκανε να τον μοιάζουν, να γίνουν εικόνες Του και έτσι να γίνουν δεκτικοί της Χάριτος και Ενεργείας του Αγίου Πνεύματος. Δεν είναι φύση, δεν είναι μια δεύτερη ουσία. Είναι μια *ιδιότητα* της χωμάτινης φύσης, που όμως, είναι δοσμένη απ' έξω, αποτύπωμα του Θεού Προσώπου του Υιού και Λόγου του Θεού στον καθένα από μας. Αυτό είναι που κάνει τον καθένα από μας όν μοναδικό, ανεπανάληπτο, ελεύθερο, γνωστό στο Θεό και επομένως, εσαεί υπαρκτό στη θεία μνήμη, έτσι ώστε και μετά το θάνατο και τη διάλυση της φύσεώς του, αυτό να μένει «εν χειρί Θεού». Η θεία μνήμη είναι ύπαρξη και ζωή αιώνιος εν Θεώ». Η θεία μνήμη είναι ύπαρξη και ζωή αιώνιος εν Θεώ.

Το πρόσωπο είναι ό,τι μένει από τον άνθρωπο μετά θάνατο. Ό,τι τον συνδέει με την καινούρια φύση που θα αποκτήσει με την Ανάσταση, αυτό που γεφυρώνει το παλιό σώμα της φθοράς με το καινούριο της αφθαρσίας και κάνει και το παλιό και το καινούριο σώμα, σώμα του ίδιου και ανεπανάληπτου ανθρώπου.

Ίσως, ένα παράδειγμα από τον κόσμο μας βοηθήσει για την ακατανόητη κατανόηση του μυστηρίου για το οποίο μιλάμε.

Υπάρχουν πολλά υλικά στη φύση. Όταν έρθουν σε επαφή με τη φωτιά, άλλα καίγονται, άλλα σκληραίνουν, άλλα λιώνουν και διαλύονται. Υπάρχουν, όμως, και υλικά που αν και είναι φύσεις τελείως διαφορετικές από τη φωτιά είναι φτιαγμένα έτσι ώστε, όταν έρθουν στην επαφή μαζί της να γίνονται κι αυτά φωτιά. Τέτοιο υλικό είναι το σίδηρο. Το σκουριασμένο σίδηρο είναι μια ύλη, όπως όλες οι άλλες, όσο είναι μακριά από τη φωτιά. Όταν, όμως, έρθει στην επαφή με τη φωτιά πυρακτώνεται, λάμπει, ακτινοβολεί και καίει χωρίς καθόλου να πάψει στη φύση του να είναι σίδηρο. Η φωτιά δεν του δίνει μια δεύτερη φύση, αλλά του δίνει ιδιότητα, που η φύση του δεν έχει. Το σίδηρο είναι φτιαγμένο έτσι ώστε να δέχεται τις ιδιότητες της φωτιάς φτιαγμένο έτσι ώστε να δέχεται τις ιδιότητες της φωτιάς και να γίνεται κι αυτό φωτιά, όσο είναι στην επαφή μαζί της.

Κάτι τέτοιο είναι και ο άνθρωπος. Έχει ιδιότητες που πήρε από το γεγονός ότι ο Λόγος του Θεού έγινε άνθρωπος και πήρε επάνω του τη φύση μας.

Η Σάρκωση του Λόγου του Θεού ενεργεί στη φύση του ανθρώπου και τον κάνει πρόσωπο. Το εμφύσημα του Αγίου Πνεύματος ενεργεί στο πρόσωπο, που είναι δεκτικό του Αγίου Πνεύματος, και γίνεται ο άνθρωπος εις ψυχρήν ζώσαν.

«Και έπλασε ο Θεός τον άνθρωπον χούν από της γής, και ενεφύσησεν εις το πρόσωπον αυτού πνοήν ζωής, και ενένετο ο άνθρωπος εις ψυχήν ζώσαν». Ο άνθρωπος είναι από την φύση του χύμα της γής, έχει το πρόσωπο επειδή ο Θεός τον θέλησε κατ' εικόνα Του και έγινε άνθρωπος γι' αυτόν. Επάνω σ' αυτό το πρόσωπο ενεφύσησε ο Θεός, πνοή ζωής, την Χάρη του Αγίου Πνεύματος και έγινε ο άνθρωπος ψυχή ζώσα. Όπως γίνεται το σίδερο, που είναι δεκτικό της φωτιάς και όταν έρθει σ' επαφή με τη φωτιά πυρακτώνεται κι αυτό από την ενέργεια της φωτιάς.

η' - Η σύγχυση

Η σύγχυση που υπάρχει επάνω στο θέμα της ψυχής έχει τις ρίζες της στην ειδωλολατρία. Ο Χριστιανισμός εκφράστηκε και μίλησε στον κόσμο, βασικά, με την ελληνική γλώσσα. Όμως, η ελληνική γλώσσα, όπως και όλες οι άλλες γλώσσες που χρησιμοποίησαν οι Χριστιανοί εκτός από την εβραϊκή, είναι γλώσσα ειδωλολατρικής προέλευσης, που εκχριστιανίστηκε. Οι λέξεις παρέμειναν οι ίδιες, αλλά πήραν άλλο νόημα. Ανάμεσα στις ειδωλολατρικές λέξεις, που στο Χριστιανισμό πήραν άλλο νόημα, είναι και η λέξη «ψυχή». Η λέξη αυτή μέσα στη χριστιανική γραμματεία πήρε δύο διαφορετικά νοήματα. Το πρώτο είναι αυτό με το οποίο χρησιμοποιείται στην Αγία Γραφή. Ψυχή ίσον ζωή. Π.χ. «Ός αν θέλει την ψυχήν αυτού σώσαι, απωλέσει αυτήν. Ός δ' αν απωλέση την ψυχήν αυτού ένεκεν εμού και του Ευαγγελίου, ούτος σώσει αυτήν». Το δεύτερο νόημα, με το οποίο χρησιμοποιήθηκε κυρίως η λέξη από τον εκχριστιανισμένο, πρώην ειδωλολατρικό, κόσμο των εξ εθνών χριστιανών είναι ψυχή ίσον πρόσωπο.

Η έννοια του προσώπου δεν ήταν καθόλου οικεία στον ειδωλολατρικό κόσμο. Οι ειδωλολάτρες δεν ήξεραν τι σημαίνει πρόσωπο, αφού γι' αυτούς «Θεός» είναι η κτίση, το σύμπαν, το Πάν. Το Πάν όμως αυτό του ειδωλολατρικού πανθεισμού είναι απρόσωπο. Οι ειδωλολάτρες έχουν ύστατο προορισμό και τελειότητα την ταύτισή τους μ' αυτό το απρόσωπο Πάν. Το πρόσωπο, γι' αυτούς, η ατομική ψυχή, είναι μια κατώτερη κατάσταση, που πρέπει να υπερπηδηθεί. Τα πάντα πρέπει να σβύσουν μέσα στην παγκοσμιότητα.

Γιά τους χριστιανούς, όμως, η έννοια του προσώπου είναι η βασικότερη έννοια της πίστεώς τους. Τον Θεό δεν τον γνωρίσαμε σαν φύση, αλλά σαν πρόσωπο. Η φύση εκφράζεται και ζεί μέσα στο πρόσωπο. Αλλά, η φύση του Θεού μας είναι απρόσιτη, απλησίαστη, ενώ το πρόσωπο του Θεού το γνωρίσαμε και το ζήσαμε, γιατί θέλησε νά'ρθει ανάμεσά μας με τη δική μας φύση.

Ο Θεός μας αποκάλυψε ότι και τα δικά μας πρόσωπα είναι εικόνες του δικού Του προσώπου και ότι είναι δεκτικά της κοινωνίας με την δική του θεία φύση. Επειδή είναι εικόνες του δικού Του προσώπου, μπορούν να δεχθούν το πύρ της θείας φύσεως και να γίνουν και αυτά φωτιά, χωρίς να είναι καθόλου από τη φύση τους φωτιά.

Επειδή, όμως, η τόσο καίρια γιά τους Χριστιανούς έννοια του προσώπου ήταν ανοίκεια, δόθηκεν στη γνωστή και οικεία λέξη «ψυχή», όσα χαρακτηριστικά ανήκαν στο πρόσωπο, και χρησιμοποιήθηκε η λέξη «ψυχή» γιά να εκφράσει την έννοια πρόσωπο. Όμως, η λέξη «ψυχή» δεν έπαυσε να είναι φορισμένη με την παλιά ειδωλολατρική της σημασία, του δεύτερου πνευματικού συνθετικού του ανθρώπου.

Το πρόσωπο είναι ένα μυστήριο, το μυστήριο της θείας σφραγίδας επάνω στη χωμάτινη ανθρώπινη φύση. Τα μυστήρια δεν είναι οικεία στον άνθρωπο. Η ειδωλολατρική έννοια της ψυχής, όμως, δεν είχε κανένα μυστήριο. Είναι μια άλλη φύση, που συμπλέκεται και συζεί με την υλική φύση. Είναι το πνεύμα που συμπλέκεται με την ύλη. Πεθαίνει το σώμα και διαλύεται η υλική φύση, αλλά μένει το πνεύμα σαν δεύτερη ανεξάρτητη φύση. Πράγματα πολύ κατανοητά γιά το ορθολογιστικό ανθρώπινο μυαλό. Έτσι, σιγά - σιγά, η έννοια της ψυχής ξαναπήρε γιά μερικούς χριστιανούς την αρχαία ειδωλολατρική της σημασία και έγινε ο άνθρωπος, τουλάχιστον στη λαϊκή κατανόηση, όν δισύνθετο.

Έτσι, δόθηκε στην προσωπικότητα του ανθρώπου, που παραμένει μετά την διάλυση του σώματός του, μια δική της πνευματική φύση. Αυτό σημαίνει, βέβαια, καθαρή επιστροφή στην ειδωλολατρία. Σύμφωνα μ' αυτή την αντίληψη, το πρόσωπο του ανθρώπου διατηρείται μετά θάνατον έχοντας δική του ανεξάρτητη οντότητα και φύση και όχι επειδή παραμένει «εν χειρί Θεού», μέσα στη γνώση του Θεού, που είναι ύπαρξη πραγματική, αλλά τέλεια εξαρτημένη από το Θεό. Μια τέτοια αθανασία της δικής του φύσης, έστω και αν είναι δοσμένη από το Θεό, καταλήγει να είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη. Μια τέτοια αθανασία μπορεί να την έδωσε ο Θεός, μπορεί να είναι χαρισμένη από το Θεό, κατά χάριν, αλλά από τη στιγμή που δόθηκε είναι πιά φυσικό κτήμα του ανθρώπου, δηλαδή μια δεύτερη φύση στον άνθρωπο, που γίνεται έτσι δισύνθετος, από ύλη θνητή και πνεύμα αθάνατο. Άς αφήσουμε που είναι πολλοί

αυτοί που ισχυρίζονται με πάθος και φανατισμό ότι η ψυχή δεν είναι χάριτι, αλλά φύσει αθάνατος.

Η πηγή της αθανασίας μας είναι η Ανάσταση του Χριστού. Ο Χριστός ανέστησε τη χωμάτινη φύση μας και την έκανε άφθαρτη. Δεν υπάρχει άλλη πηγή αθανασίας εκτός από την Ανάσταση, αφού δεν υπάρχει στον άνθρωπο δεύτερη φύση. Αυτό που λέμε αθανασία της ψυχής δεν είναι τίποτε άλλο παρά η εν Θεώ ταυτότης του ανθρώπινου προσώπου. Το πρόσωπό μας είναι το ίδιο και στην κατάσταση της φθοράς και στην κατάσταση της αφθαρσίας, και πρίν από την Ανάσταση και μετά. Δεν υπάρχει χρονική διάσταση σ' αυτό που ονομάζουμε «μετά θάνατον ζωή της ψυχής», αφού τα πρόσωπά μας μετά το θάνατο και τη διάλυση του σώματος είναι «εν χειρί Θεού», και εν Θεώ δεν υπάρχει χρόνος. Δεν ζούν οι ψυχές μια άλλη δική τους αυτόνομη ζωή μετά θάνατον, αφού δεν είναι φύσεις, αλλά πρόσωπα. Η ζωή τους και η ύπαρξή τους είναι ο Θεός, το πρωτότυπο της σφραγίδας που λέγεται πρόσωπο.

Πώς να καταλάβουν οι άνθρωποι τέτοια μυστήρια; Πόσο εύκολη είναι η ολίσθηση στον ειδωλολατρικό ορθολογισμό!

Δεν ζούν οι ψυχές μετά θάνατον, το χρονικό διάστημα μέχρι την Ανάσταση των νεκρών, σε μια κατάσταση ασωμάτου υπάρξεως, σαν πνευματικές φύσεις που χωρίσθηκαν από το σώμα τους. Δεν υπάρχει τέτοιο χρονικό διάστημα παρά γιά τους ζώντες, γιά τον φυσικό κόσμο, μια διάσταση του οποίου είναι ο χρόνος. Την κατάσταση του θανάτου ουδέποτε την περιέγραψε η εκκλησία, γιατί δεν είναι κατάσταση φυσική γιά να περιγραφεί. Είναι διατήρηση του προσώπου, της υποστάσεως του είναι μας, εν Θεώ. Ό,τι είναι εν Θεώ είναι έξω από τη φύση και δεν περιγράφεται. Οι ψυχές δεν έχουν καθόλου άμεση επαφή με τους ζώντες, ούτε καταλαβαίνουν, ούτε αισθάνονται τον κόσμο και τον χρόνο που κυλάει. Εν τούτοις, οι ψυχές, τα πρόσωπα των αγίων, δέχονται τις προσευχές μας και απαντούν σ' αυτές. Αυτό, όμως, δεν γίνεται με κάποιο φυσικό τρόπο. Τις προσευχές μας πρὸς τους αγίους τις δέχεται ο Θεός, και οι άγιοι διά του Θεού απαντούν και παρεμβαίνουν. Δεν έχουν δική τους αυθυπαρξία. Και όμως, οι νεκροί υπάρχουν και ζούν, όχι εν χρόνω και όχι κατά φύση, αλλά κατά Θεόν.

Ό,τι μπορεί να καταλάβει κανείς απ' αυτές τις αλήθειες άς καταλάβει. Το μυστήριο της διακρίσεως της φύσεως και των προσώπων είναι το βασικώτερο της πίστεώς μας. Τα μυστήρια δεν τα καταλαβαίνουμε αλλά τα ζούμε. Όποιος ζεί την Ορθοδοξία κάτι καταλαβαίνει απ' όσα είπαμε. Οι άλλοι προσπαθούν να καταλάβουν τα μυστήρια με το μυαλό, αλλά τα μυστήρια δεν χωρούν στό μυαλό.

Η φύση μας είναι υλική και χωμάτινη, όπως ολόκληρη η φύση των κτιστών. Τα πρόσωπά μας είναι θεία σφραγίδα επάνω σ' αυτήν την χωμάτινη φύση, αποτέλεσμα ενός γεγονότος επάνω στη φύση μας, του γεγονότος της Σαρκώσεως του Λόγου. Αυτή η ενανθρώπιση του Λόγου έδωσε στη φύση μας το αποτύπωμα του Προσώπου του Λόγου του Θεού, έκανε τον άνθρωπο εικόνα του Θεού. Το πρόσωπο είναι που μας κάνει ανθρώπους, το πρόσωπο είναι που γεφυρώνει την πρό την αναστάσεως φθαρτή φύση μας με την άφθαρτη φύση που θά μας δώσει η Ανάσταση. Αυτή η αναστημένη φύση ήδη υπάρχει στό πρόσωπο του Χριστού. Ό,τι είμαστε, είμαστε εν Χριστώ. Θά βγούμε από τη σύγχυση γιά το τι είναι ο άνθρωπος μόνον αν καταλάβουμε ότι ο Χριστός είναι η ίδια η ρίζα του είναι μας και το θεμέλιο της ύπαρξής μας.

θ' - Η πνοή της ζωής

Λέγει ο Άγιος Σεραφείμ του Σαρώφ στό μαθητή του Μοτοβίλωφ:

«Έχουμε γίνει πάρα πολύ απρόσεκτοι στό έργο της σωτηρίας μας. Κι απ' αυτό προέρχεται το ότι πολλά χωρία της Αγίας Γραφής δεν τα παίρνουμε με την έννοια που τους ταιριάζει. Κι όλα αυτά, επειδή δεν ζητάμε τη Χάρη του Θεού και δεν της επιτρέπουμε, εξ αιτίας της υπερηφανίας μας, να εισχωρήσει στις ψυχές μας και δεν έχουμε τον πραγματικό φωτισμό, που στέλνει ο Θεός σ' όλες τις ψυχές, που πεινούν και διψούν τη δικαιοσύνη του.

Να ένα παράδειγμα. Πολλοί ερμηνεύουν, ότι όταν η Βίβλος λέει: «Και έπλασεν ο Θεός τον άνθρωπον, χούν από της γής, και ενεφύσησεν εις το πρόσωπον αυτού πνοήν ζωής, και εγένετο ο άνθρωπος εις ψυχήν ζώσαν» (Γεν. β' 7), αυτό σημαίνει πώς μέχρι τη στιγμή εκείνη ο Αδάμ δεν είχε ψυχή και ανθρώπινη πνεύμα, αλλά ήταν μόνο σάρκα, πλασμένη από λάσπη της γής. Η ερμηνεία αυτή δεν είναι σωστή. Διότι ο Κύριος και Θεός εδημιούργησε τον Αδάμ από λάσπη της γής, αλλά τον ανέδειξε μια σύνθεση ψυχής και σώματος, ώστε ο απόστολος Παύλος να βεβαιώνει: «Ολόκληρον ημών το πνεύμα και η ψυχή και το σώμα αμέμπτως εν τη παρουσίᾳ του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού τηρηθείη» (Α' Θεσσαλ. ε', 23).

Και τα τρία αυτά μέρη της ύπαρξής μας ήταν δημιουργημένα από λάσπη της γής. Αλλά, ο Αδάμ δεν πλάστηκε ένα νεκρό δημιούργημα. Έγινε μια ζωντανή ύπαρξη, όμοια με τα άλλα έμψυχα πλάσματα του Θεού, που ζούσαν στη γή. Όμως, κάτι που έχει βασική σημασία είναι τούτο: Αν ο Θεός δεν εμψυσούσε, ύστερα από τη δημιουργία του, στο πρόσωπο του Αδάμ «την πνοήν της ζωής», δηλαδή, την Χάρη του Αγίου Πνεύματος, που εκπορεύεται από τον Πατέρα και αναπαύεται στον Υιό και στέλλεται στον κόσμο από τον Υιό, τότε ο Αδάμ, αν και ήταν το τελειότερο ανάμεσα στα δημιουργήματα του Θεού, σαν το στεφάνι των επιγείων δημιουργημάτων, θά 'μενε χωρίς να έχει μέσα του το Άγιο Πνεύμα, που ανυψώνει τον άνθρωπο και τον εξομοιώνει με το Θεό. Θά ήταν ο ίδιος μ' όλα τα άλλα δημιουργήματα, που έχουν σώμα, ψυχή και πνεύμα - «κατά γένος αυτών» - αλλά, δεν έχουν μέσα τους το Άγιο Πνεύμα.

Όταν ο Κύριος ενεφύσησε στο πρόσωπο του Αδάμ πνοήν ζωής, τότε, σύμφωνα με την έκφραση του Μωϋσέως, «εγένετο ο Αδάμ εις ψυχήν ζώσαν» (Γεν. β' 7). Δηλαδή έγινε όμοιος με το Θεό, αθάνατος, όπως αυτός, εις τους αιώνες των αιώνων».

Έχουμε, εδώ, μια καθαρή πατερική φωνή που μας βεβαιώνει ότι:

1. - Η συνηθισμένη εξήγηση των σημερινών Χριστιανών, ότι ο Αδάμ δημιουργήθηκε από το Θεό σαν ένα πλήνιο άγαλμα ή σαν ένα πτώμα και ότι η πνοή που ο Θεός εμψύσησε στο πρόσωπό του ήταν δόθηκε η ψυχή, προέρχεται από το γεγονός ότι «έχουμε ξεφύγει από την απλότητα της αρχικής χριστιανικής γνώσης», γιατί «η υπερηφάνεια του νού μας δεν επιτρέπει στη Χάρη του Θεού να κατοικήσει στις ψυχές μας, γι' αυτό και δεν έχουμε αληθινή φώτιση από τον Κύριο» και εφευρίσκουμε «μύθους».
2. - Ο Αδάμ, πριν δεχθεί την πνοή του Θεού, ήταν ένα ζωντανό όν, όπως όλα τα άλλα ζώα στη γή με όλες τις φυσικές του ιδιότητες, έχοντας πνεύμα, ψυχή, μυαλό, καρδιά, όπως έχουν όλα τα ζώα, το καθένα κατά το είδος του.
3. - Η πνοή του Θεού δεν έχει φυσικό, βιολογικό ή ψυχολογικό νόημα, δεν είναι κάποιο από τα φυσικά συστατικά του ανθρώπου, αλλά είναι η άκτιστη Ενέργεια του Αγίου Πνεύματος δοσμένη στον άνθρωπο από το Χριστό.

Αυτή η πνοή του Θεού, η άκτιστη Ενέργεια του Αγίου Πνεύματος είναι η ίδια μ' αυτήν που φυτεύεται στους Χριστιανούς σαν σπόρος από την Εκκλησία κατά το Άγιο Βάπτισμα και η οποία, αν η ελευθερία του ανθρώπου επιτρέψει, βλασταίνει την αγιότητα και δίνει τους καρπούς του Αγίου Πνεύματος.

Αυτό κατά το οποίο ο άνθρωπος πραγματικά διαφέρει από τα άλλα ζώα είναι ότι αυτός, σε αντίθεση με τα ζώα, έχει τη δυνατότητα να δεχθεί την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος. Αυτό που δίνει στον άνθρωπο αυτή τη δυνατότητα, πάντως, δεν είναι η βιολογική του ανωτερότητα, δεν είναι η ανωτερότητα του μυαλού. Αυτή τη δυνατότητα που έχει ο άνθρωπος να δεχθεί, αν το θελήσει, την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος δεν τη δίνει σ' αυτόν τίποτε το φυσικό. Του την δίνει το γεγονός ότι ο άνθρωπος είναι δημιουργημένος κατ' εικόνα του Θεού (Γεν. α' 27), δηλαδή πρόσωπο (Γεν. β' 7).

«Και έπλασεν ο Θεός τον άνθρωπον, χούν από της γής, και ενεφύσησεν εις το πρόσωπον αυτού πνοήν ζωής, και εγένετο ο άνθρωπος εις ψυχήν ζώσαν».

Μας δίνει εδώ, η Αγία Γραφή, τρεις οντολογικές αλήθειες για τον άνθρωπο.

α.- Από την πλάση του ο άνθρωπος είναι χώμα.

β.- Το εμψύσημα ο Θεός το έδωσε σε κάτι που το ονομάζει «το πρόσωπον αυτού».

γ.- Το εμψύσημα είναι «πνοή ζωής», που έκανε τον άνθρωπο «εις ψυχήν ζώσαν».

Δηλαδή: Ο άνθρωπος είναι χώμα (όπως όλα τα κτίσματα), που όμως έχει πρόσωπο επάνω στο οποίο ο Θεός ενεφύσησε «πνοήν ζωής», που τον έκανε «ζωντανή ψυχή».

Γιά να καταλάβουμε καλύτερα τη διάκριση ανάμεσα σε «ψυχή», απλώς, και σε «ζωντανή ψυχή» πρέπει να θυμηθούμε τα όσα είπε ο Χριστός σ' αυτόν που ήθελε μόνον να τον ακολουθήσει, αλλά ζήτησε την άδεια να πάει πρώτα να θάψει τον νεκρό πατέρα του. Του είπε ο Χριστός: «Άφες τους νεκρούς θάπτειν τους εαυτών νεκρούς». Από αυτό φαίνεται καθαρά ότι ο Κύριος θεωρεί «νεκρούς» όλους τους ανθρώπους που δεν έχουν ζωντανή κοινωνία με το Θεό, ανεξάρτητα από το αν είναι βιολογικά ζωντανοί ή βιολογικά νεκροί. Όλοι είναι ουσιαστικά νεκροί μόνο που οι βιολογικά ζωντανοί μπορούν να θάψουν τους βιολογικά νεκρούς. Επομένως, αυτό που κάνει τον άνθρωπο πραγματικά ζωντανό, αυτό που τον κάνει «ψυχήν ζώσαν», δεν είναι κάτι που βρίσκεται σε όλους τους ανθρώπους. Είναι κάτι που δίδεται μόνον σ' αυτούς που έχουν την προαίρεση να το δεχθούν, σ' αυτούς που το θέλουν ελεύθερα. Δεν είναι ένα φυσικό συστατικό του ανθρώπου, όπως θά ήταν η ψυχή, αλλά μια υπερφυσική θεία δωρεά και Ενέργεια, η δωρεά και άκτιστη Ενέργεια της Χάριτος του αγίου Πνεύματος. Η απόκτηση αυτής της δωρεάς του αγίου Πνεύματος είναι ο σκοπός της ζωής

μας, όπως τόσο παραστατικά το δίδαξε ο άγιος Σεραφεΐμ στο μαθητή του Μοτοβίλωφ. Γι' αυτό είμαστε δημιουργημένοι και σ' αυτό είμαστε καλεσμένοι.

1' - Ο Παράδεισος και οι απέναντι

Που βρίσκεται ο Παράδεισος; Τι έγινε, τέλος πάντων, εκείνος ο Παράδεισος όπου έζησε ο Αδάμ και η Εύα και όπου περπατούσε ο Θεός; Τι σχέση έχει ο παλιός εκείνος Παράδεισος με αυτόν που περιμένουμε στον Μέλλοντα Αώνα της Καινής Γής; Τι σχέση έχει με τη νέα Ιερουσαλήμ;

Παράδεισος είναι ό,τι και όποιος δέχεται την άκτιστη θεία Ενέργεια του Αγίου Πνεύματος.

Κάθε άγιος είναι Παράδεισος. Η εκκλησία του Χριστού είναι Παράδεισος.

Στη ζωή πολλών αγίων βλέπουμε τον κόσμο γύρω τους να μεταμορφώνεται σε μια γωνιά του αρχαίου Παραδείσου, κυρίως τον κόσμο των άλογων όντων. Τα ζώα και τα φυτά συμπεριφέρονται σαν κι αυτά που βρίσκονταν στον Παράδεισο. Το ίδιο συμβαίνει και στους ανθρώπους με καλή προαίρεση. Ακόμη και η φύση αποκτά παραδεισείες ιδιότητες. Η φωτιά δεν τους καίει, περπατούν πάνω στα νερά, πετούν στον αέρα, τα δηλητήρια δεν τους πειράζουν, οι αρρώστιες θεραπεύονται, το κρύο δεν τους ενοχλεί. Η Χάρις του αγίου Πνεύματος ακτινοβολεί γύρω τους και ευεργετεί τη γύρω τους κτίση.

Ο αρχαίος Παράδεισος ήταν ένας συγκεκριμένος, καλά καθορισμένος και σαφώς περιγραμμένος τόπος σε ορισμένο γεωγραφικό χώρο. «Και εφύτευσε ο Θεός παράδεισον εν Εδέμ κατά ανατολάς». Η υπόλοιπη γή ήταν στην κατάσταση που την ξέρουμε. Ο Παράδεισος ήταν μία νησίδα της Χάρης του Θεού πάνω στη γή. Έξω από τον Παράδεισο τα ζώα συνέχιζαν να τρώνε το ένα το άλλο, τα φυτά να μαραίνονται και να αποσυντίθενται, η ζωή ήταν όπως πάντα και όπως θα συνεχίσει να είναι μέχρι τη Δευτέρα Παρουσία.

Αυτό που ίσως ξενίσει την αντίληψή μας και μας φανεί πρωτόκουστο είναι ότι έξω από τον Παράδεισο δεν ζούσαν μόνο ζώα και φυτά, αλλά και άνθρωποι, πλήθη ανθρώπων. Εν τούτοις, η Αγία Γραφή μας αφήνει σαφώς να εννοήσουμε την πραγματικότητα αυτή, αρκεί να προσέξουμε λίγο μελετώντας την:

Όταν ο Θεός, μετά την παρακοή, «εξέβαλε τον Αδάμ και κατώκησεν αυτόν απέναντι του παραδείσου της τρυφής», ο Αδάμ και η Εύα απέκτησαν δύο παιδιά, τον Κάιν και τον Άβελ. Στη συνομιλία του Κάιν με το Θεό, μετά την αδελφοκτονία, ακούμε τον Κάιν να λέγει στο Χριστό: «Ει εκβάλλεις με σήμερον από προσώπου της γής και από προσώπου σου κρυβήσομαι, και έσομαι στένων και τρέμων επί της γής, και έσται πᾶς ο ευρίσκων με, αποκτενεί με. Και είπεν αυτώ Κύριος ο Θεός^ ουχ ούτως, πᾶς ο αποκτείνας Κάιν επτά εκδικούμενα παραλύσει. Και έθετο Κύριος ο Θεός σημεῖον τῷ Κάιν του μη ανελεῖν αυτόν πάντα τον ευρίσκοντα αυτόν». Ο Χριστός δίνει στον Κάιν «σημεῖον», ώστε όποιος τον βρεί να μὴν τον σκοτώσει (Γεν. δ' 14-15). Σημεῖον στην πίστη μας είναι ένα και μοναδικό: ο Σταυρός. Σφράγισε, δηλαδή, ο Θεός τον Κάιν με το σημεῖο του σταυρού, που προστατεύει από κάθε κακό. Η αντωνυμία «πᾶς» χρησιμοποιείται αποκλειστικά για πρόσωπα, δηλαδή για ανθρώπους, ουδέποτε για ζώα. Επομένως, ο Κάιν κινδύνευε από άλλους ανθρώπους. Δεν υπήρχαν πάνω στη γή μόνον αυτός και οι γονεῖς του, αλλά και άλλοι άνθρωποι.

Άλλο θέμα είναι η γυναίκα του Κάιν. Ποιά ήταν αυτή; Αυτοί που ισχυρίζονται ότι ο Κάιν παντρεύτηκε κάποια αδελφή του ξεχνούν ότι ο Αδάμ και η Εύα δεν απέκτησαν άλλα παιδιά μετά τ'ό θάνατο του Άβελ, παρά μόνον αφού πέρασαν διακόσια τριάντα χρόνια. «Έγνω δε Αδάμ Εύαν την γυναίκα αυτού, και συλλαβούσα έτεκεν υἱόν, και επωνόμασε το όνομα αυτού Σήθ, λέγουσα^ εξανέστησε γάρ μοι ο Θεός σπέρμα έτερον αντί Άβελ όν απέκτεινε Κάιν... έζησε δε Αδάμ τριάκοντα και διακόσια έτη, και εγέννησε κατά την ιδέαν αυτού και κατά την εικόνα αυτού και επωνώμασε το όνομα αυτού Σήθ. Εγένοντο δε αι ημέραι του Αδάμ, άς έζησε μετά το γεννήσαι αυτόν τον Σήθ, έτη επτακόσια, και εγέννησεν υἱούς και θυγατέρας» (Γεν. δ' 25 25, ε' 3). Οι θυγατέρες λοιπόν του Αδάμ και της Εύας αναφέρονται μόνο μετά τη γέννηση του Σήθ. Δεν περίμενε, βέβαια, ο Κάιν διακόσια τριάντα χρόνια για να παντρευτεί. Εξ' άλλου η Γένεση αναφέρει τη γυναίκα του Κάιν αμέσως μετά τη συνομιλία που είχε ο Κάιν με το Χριστό και το σφράγισμά του με το σημεῖο του σταυρού (Γεν. δ' 17). Άς αφήσουμε ότι αυτοί που ισχυρίζονται ότι ο Κάιν παντρεύτηκε κάποια αδελφή του αποδέχονται σαν κάτι φυσικό την αιμομιξία.

Αμέσως μετά τη γέννηση του πρώτου του παιδιού ο Κάιν οικοδόμησε μια ολόκληρη πόλη. «Και έγνω Κάιν την γυναίκα αυτού, και συλλαβούσα έτεκε τον Ενώχ. Και ήν οικοδομών πόλιν και επωνόμασε την πόλιν επί τῷ ονόματι του υἱού αυτού, Ενώχ» (Γεν. δ' 17). Για

ποιούς κατασκευάζει ο Κάιν μια ολόκληρη πόλη; Γιά την τριμελή οικογένειά του; Ποιά ήταν η γυναίκα του Ενώχ;

Ο Κάιν ήταν γεωργός και ο Άβελ ποιμήν προβάτων. Στους άμεσους απογόνους του Κάιν βρίσκουμε κτηνοτρόφους, τον εφευρέτη του ψαλτηρίου και της κιθάρας, σιδηρουργούς, όπως ο Θόβελ, που «ήν σφυροκόπος χαλκεύς χαλκού και σιδήρου» (Γεν. δ' 22). Όλα αυτά πρίν αποκτήσουν ο Αδάμ και η Εύα τον τρίτο τους γυιό, τον Σήθ. Είμαστε, δηλαδή, στη σχετικά πρόσφατη γιά την ανθρωπότητα εποχή του σιδήρου, ενώ ακόμη ο Αδάμ και η Εύα ζούν.

Αν υπολογίσουμε τα χρόνια της ζωής του Αδάμ και των απογόνων του βρίσκουμε ότι ο Αδάμ πρέπει να έχει ζήσει πολύ πρόσφατα, δηλαδή περίπου 5500 χρόνια πρό Χριστού. Αυτή είναι πάρα πολύ πρόσφατη περίοδος στην ανθρώπινη ιστορία. Υπήρχαν, επομένως, έξω από τον Παράδεισο όχι απλώς άνθρωποι, αλλά πάρα πολλοί άνθρωποι.

ια' - Ο Πρωτόπλαστος

Γιατί, λοιπόν, τότε λένε τον Αδάμ πρωτόπλαστο; Τι σημαίνει πρωτόπλαστος;

Υπάρχουν δύο Αδάμ. Ο πρώτος και ο δεύτερος. Ο πρώτος μας γέννησε στη φθορά, ο δεύτερος μας γέννησε στην αφθαρσία. Ούτε ο πρώτος, όμως, ήταν χρονικά πρώτος άνθρωπος, ούτε ο δεύτερος χρονικά τελευταίος. Και οι δύο είχαν πολλούς άλλους ανθρώπους πρίν και μετά από αυτούς.

Ο πρώτος πρωτόπλαστος, ο πρώτος Αδάμ, είναι η αιτία της φθοράς και του θανάτου, αυτός στον οποίον βρίσκονται οι ρίζες της τωρινής κτίσης που βλέπουμε γύρω μας και την οποία αισθανόμαστε πάνω μας και στους άλλους γύρω μας: ανθρώπους, ζώα, φυτά, άστρα.

Ο δεύτερος Αδάμ, ο Χριστός, είναι η αιτία της Ανάστασης και της αφθαρσίας, ο πρωτότοκος των νεκρών στην Ανάσταση και την αιωνιότητα, ο αρχηγός της αιώνιας Ζωής, η ρίζα της Καινής Κτίσης, της Καινής Γής και των Καινών Ουρανών.

Ο Αδάμ δεν είναι ο βιολογικός, δεν είναι ο ιστορικός προπάτωρ της ανθρωπότητας, αλλά ο οντολογικός πρωτόπλαστος, όχι μόνο της ανθρωπότητας, αλλά ολόκληρης της κτίσης, είναι η ρίζα του σύμπαντος όπως το βλέπουμε και το ξέρουμε σήμερα. Είναι ο διαλεγμένος από το Θεό άνθρωπος, που ανακεφαλαίωσε στο πρόσωπό του ολόκληρη την κτίση, όπως την έπλασε ο Θεός γιά να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της επίθεσης του αγγέλου Σατάν. Αυτής της κτίσης, που είναι χωρισμένη σε αρσενικά και θηλυκά όντα, που φέρει επάνω της τους δερμάτινους χιτώνες, την βιολογική μας φύση, την έλξη των δύο φύλων, την ανάγκη της υλικής τροφής, του πολλαπλασιασμού, της άμυνας και του θανάτου.

Ο Αδάμ είναι ο αντιπρόσωπος της κτίσης, αυτός που έδειξε την κλήση της κτίσης στην αιώνια ζωή της αφθαρσίας στον Παράδεισο, αλλά και την πώση της κτίσης στη ζωή της λύπης και του στεναγμού, τη ζωή ανάμεσα στις άκανθες και τους τριβόλους, τη ζωή του ιδρώτα και της αναμονής του θανάτου (Γεν. γ' 16-19).

Ο Αδάμ είναι αυτός που έδειξε στο φθαρτό τούτο κόσμο σε ποιά δόξα και σε ποιά μακαριότητα είναι καλεσμένος ο άνθρωπος, πώς είναι ο άνθρωπος κοντά στο Θεό, αλλά και σε ποιά κατάντια κατακυλάει, όταν φύγει μακριά του. Ο Αδάμ έδειξε πόσο μεγάλος είναι ο άνθρωπος, αλλά και πόσο μικρός και τιποτένιος^ πόσο τιποτένιος και δυστυχημένος είναι μόνος του και πόσο μακάριος, όταν παραδεχθεί να μείνει κάτω από τη θαλπωρή της αγάπης του Πλάστη του.

Ο Αδάμ είναι ο αρχηγός του ανθρώπινου γένους στην αμαρτία, την πτώση και την ανυπακοή, αλλά και ο αρχηγός του στην επιστροφή στον Πλάστη του. Είναι ο αρχηγός στην πτώση, γιατί είναι ο πιο αδικαιολόγητος αμαρτωλός. Είναι ο αρχηγός στην επιστροφή της μετανοίας, γιατί πρώτος επέστρεψε στον Κύριο, απ' όλους τους αμαρτωλούς της γής.

Είναι ο πιο αδικαιολόγητος αμαρτωλός γιατί κανείς δεν απόλαυσε σαν κι αυτόν τη Χάρη του Θεού και τον Παράδεισο, γιατί κανείς άλλος δεν δέχθηκε στο πρόσωπό του άμεσα το εμφύσημα του Αγίου Πνεύματος, γιατί κανείς άλλος, πρίν απ' αυτόν, δεν είδε το Χριστό και δε μίλησε μαζί Του και δεν καθοδηγήθηκε από τις εντολές Του.

Είναι, όμως, και ο διδάσκαλος της μετανοίας στην ανθρωπότητα ολόκληρη, ο αρχηγός της επιστροφής των ανθρώπων στον Κύριο και Θεό τους που τον εγκατέλειψαν «καί ώριζαν εαυτοίς λάκκους συντετριμμένους».

Ο Αδάμ είναι ο πρώτος άνθρωπος που γνώρισε το Θεό πρόσωπο πρός πρόσωπο, το πρώτο μέλος της Εκκλησίας του Χριστού, ο πρώτος Πατριάρχης του Λαού του Θεού, ο πρώτος του Λαού εκείνου στον οποίο ήταν «γνωστός ο Θεός». Γι' αυτό και η ορθόδοξη εικονογραφία στην εικόνα της Αναστάσεως έχει το Χριστό να σηκώνει πρώτους απ' όλους τους δικαίους τον Αδάμ και την Εύα.

Έχει υπερτονισθεί η παρακοή και η πτώση του Αδάμ στην αμαρτία και το θάνατο, αλλά πολύ λίγο προσέχουμε το άλλο μισό της ιστορίας, την μετάνοια και την επιστροφή του. Και όχι μόνο την προσωπική του μετάνοια και την προσωπική του επιστροφή, αλλά το γεγονός ότι υπήρξε η πρωτοπορεία όλων των μετανοούντων της γής και ο αρχηγός όλων των επιστρεφόντων στο Θεό.

Με τον Αδάμ και την Εύα αρχίζει η ιστορία του Ισραήλ, η ιστορία του λαού εκείνου που γνώριζε το Θεό, ανάμεσα σ' όλους τους λαούς του κόσμου που τον αγνοούσαν. Ο Αδάμ δεν είναι μόνον ο πρώτος που γνώρισε τον Χριστό, ο πρώτος στην ουσία πιστός Χριστιανός, είναι και ο πρώτος και απώτερος προπάτορας του Χριστού, η αρχή της κατά σάρκα και εν χρόνω γενεαλογίας Του.

ιβ' - Η Γένεση

Όπως ήδη αναφέρθηκε στην αρχή, το βιβλίο της Γενέσεως χωρίζεται σε δύο ενότητες. Η πρώτη ενότητα, το πρώτο κεφάλαιο και οι τρεις πρώτοι στίχοι του δευτέρου κεφαλαίου, αναφέρονται στη δημιουργία του κόσμου και της ανθρωπότητας ολόκληρης. Η δεύτερη ενότητα, το υπόλοιπο βιβλίο, από τον στίχο 4 του δευτέρου κεφαλαίου μέχρι το τέλος, δεν είναι άλλο από την ιστορία των ανθρώπων εκείνων στους οποίους αποκαλύφθηκε ο Θεός, οι οποίοι γνώριζαν το Θεό και αμάρταναν και μετανοούσαν ενώπιόν Του. Είναι η ιστορία του Αδάμ και των απογόνων του.

Το πρώτο κεφάλαιο, η πρώτη ενότητα, δεν αναφέρει τίποτε για τον Αδάμ και την Εύα, δεν αναφέρει τίποτε για τον Παράδεισο, δεν αναφέρει τίποτε για το εμφύσημα, αναφέρει, όμως, και μάλιστα τόνιζει έντονα, ότι ο άνθρωπος δημιουργήθηκε κατ' εικόνα της Αγίας Τριάδος: «Και είπεν ο Θεός[^] ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν και καθ' ομοίωσιν, και αρχέτωσαν των ιχθύων της θαλάσσης...». Είναι χαρακτηριστική η εναλλαγή του ενικού, και του πληθυντικού, τόσο όταν αναφέρεται στο Θεό, όσο και όταν αναφέρεται στον άνθρωπο. Αυτή η εναλλαγή είναι κλειδί για την κατανόηση του κειμένου:

«Και είπεν ο Θεός[^] (ενικός) ποιήσωμεν (πληθυντικός) άνθρωπον (ενικός) κατ' εικόνα (ενικός) ημετέραν (πληθυντικός) και καθ' ομοίωσιν, και αρχέτωσαν (πληθυντικός)...»

Τι βγαίνει από αυτές τις εναλλαγές ενικού και πληθυντικού;

Ο Θεός είναι ένας (είπεν ο Θεός), σε τρία πρόσωπα (ποιήσωμεν). Το ίδιο είναι ο άνθρωπος. Ολόκληρη η ανθρωπότητα είναι στην ουσία ένας άνθρωπος (ποιήσωμεν άνθρωπον). Η φύση του ανθρώπου είναι, όπως και η φύση του Θεού, μία και κοινή σε όλα τα πρόσωπα. Τα πρόσωπα, όμως, είναι πολλά (και αρχέτωσαν). Η εικόνα, όμως, όλων των προσώπων είναι μία[^] ο σαρκωθείς Λόγος του Θεού, «δι' ού τα πάντα εγένετο», που είναι εικόνα του Θεού του αοράτου. «Και εποίησεν ο Θεός τον άνθρωπον, κατ' εικόνα Θεού εποίησεν αυτόν».

Αυτός ο άνθρωπος, που έγινε κατ' εικόνα Θεού, είναι όλος ο άνθρωπος, ολόκληρη η ανθρωπότητα και ο καθένας μας ξεχωριστά σαν πρόσωπο. Όλοι είμαστε δημιουργημένοι κατ' εικόνα Θεού, είτε το θέλουμε είτε όχι, και όλοι είμαστε καλεσμένοι στο καθ' ομοίωσιν, στο να ομοιάσουμε με το Θεό. Είμαστε όλοι καλεσμένοι στη θέωση, που μόνον η κατοίκηση μέσα μας του Αγίου Πνεύματος μας χαρίζει. Όμως, αν και είμαστε δημιουργημένοι όλοι κατ' εικόνα Θεού χωρίς να ερωτηθούμε, στο καθ' ομοίωσιν δεν ερχόμαστε παρά μόνον αν το θέλουμε. Επιτρέπουμε το Πνεύμα το Άγιο να κατοικήσει μέσα μας ή του κλείνουμε την πόρτα της ψυχής μας, ελεύθερα.

Είμαστε εικόνες Θεού, όχι φυσικά από τη βιολογική μας φύση, αλλά γιατί ο Θεός, ο Λόγος του Θεού, ενώθηκε με τη φύση μας. Η ένωση αυτή του Θεού και του ανθρώπου στο πρόσωπο του Θεού Λόγου έκανε την ανθρωπότητα κατ' εικόνα Θεού. Το γεγονός αυτό, που δεν εξαρτάται από την ελεύθερη βούληση του προσώπου μας, μας έκανε όλους δεκτικούς του Αγίου Πνεύματος. Μας έκανε όλους δοχεία ικανά να δεχθούν και να κρατήσουν τη Χάρη και την Ενέργεια του Αγίου Πνεύματος. Είμαστε εικόνες Θεού, άρα μπορούμε - αν θέλουμε - να δεχθούμε και να κρατήσουμε μέσα μας το Πνεύμα το Άγιο. Θά το δεχθούμε όμως; Θά μείνουμε δοχεία άδεια ή γεμάτα; Να τι εξαρτάται από τη δική μας προσωπική θέληση, από την προσωπική μας ελευθερία.

Και είπεν ο Θεός[^] ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν και καθ' ομοίωσιν... «και εποίησεν ο Θεός τον άνθρωπον, κατ' εικόνα Θεού εποίησεν αυτόν». Ο Θεός θέλει τον άνθρωπο κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν, όμως, όπως βλέπουμε, τον δημιούργησε μόνον κατ' εικόνα. Το καθ' ομοίωσιν το άφησε στη δική του προαίρεση. «Ποιήσωμεν... κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν... και εποίησε... κατ' εικόνα». Όλοι είμαστε «κατ' εικόνα Θεού», όμως, δεν

είμαστε όλοι καθ' ομοίωσιν, παρά μόνον όσοι το θέλουν. Όλοι έχουμε την ικανότητα να δεχθούμε το Πνεύμα το Άγιο, δεν θέλουμε, όμως, όλοι να κατοικήσει μέσα μας ο Παράκλητος.

Αυτή είναι η διαφορά του καθ' εικόνα και του καθ' ομοίωσιν. Το καθ' εικόνα είναι χαρισμένο στη φύση μας, λόγω της ενανθρωπήσεως του Υιού και Λόγου του Θεού. Το καθ' ομοίωσιν εναπόκειται στο πρόσωπο του καθ' ενός μας, εξαρτάται από την προσωπική μας ελευθερία.

Να, όμως, και κάτι άλλο που πρέπει να παρατηρήσουμε στην πρώτη αυτή βασική ενότητα του βιβλίου της Γενέσεως. Γράφει: «Και εποίησεν ο Θεός τον άνθρωπον, καθ' εικόνα Θεού εποίησεν αυτόν, άρσεν και θήλυ εποίησεν αυτούς».

Η διάκριση σε άρσεν και θήλυ δεν έχει, βέβαια, καμμία σχέση με την εικόνα του Θεού. Ο Θεός δεν διακρίνεται σε άρσεν και θήλυ. Επομένως, η διάκριση σε αρσενικό και θηλυκό είναι κάτι το δευτερεύον και το εφήμερο, κάτι το επίπλαστο στον άνθρωπο, όπως οι δερμάτινοι χιτώνες που του δόθηκαν μετά την παρακοή. Δημιουργηθήκαμε αρσενικά και θηλυκά, άνδρες και γυναίκες για να αντιμετωπισθεί η διάσπαση που επέφερε η απομάκρυνση από τη χάρη του Θεού, για να αντιμετωπισθεί με μία φυσική δύναμη συνοχής η έλληψη της Θείας Ενεργείας, που με τη στάση μας διώξαμε.

Επομένως, ο άνθρωπος και η κτίση ολόκληρη, όπως είναι σήμερα, δεν αντανακλά τη βούληση του Θεού. Δεν είμαστε δημιουργημένοι όπως θά ήθελε ο Θεός να είμαστε. Μας δημιούργησε έτσι, όπως είμαστε σήμερα, για να μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε, άνθρωποι, ζώα, φυτά και άψυχα τις συνέπειες της απομάκρυνσής μας από το δημιουργό μας. Είναι μια εφήμερη δημιουργία αυτή, που θά παρέλθει, γιατί «εν τη αναστάσει ούτε γαμούσι ούτε εκγαμίζονται άλλ' ως άγγελοι του Θεού εν ουρανών εισι»^Α και οι άγγελοι του Θεού δεν έχουν τη δική μας διάκριση σε άρσεν και θήλυ.

«Και είδεν ο Θεός τα πάντα όσα εποίησε, και ιδού καλά λίαν. Και εγένετο εσπέρα και εγένετο πρωί, ημέρα έκτη». «Τα πάντα όσα εποίησεν» ο Θεός, είναι όλα τα δημιουργήματά του, τα παλιά και τα καινούρια και τα μελούμενα, όλα ανεξαιρέτως. Η έκτη ημέρα σημειώνει την ολοκλήρωση της δημιουργίας. Δεν πρέπει να την βλέπουμε σαν παρελθόν. Είναι και παρελθόν και παρόν και μέλλον, όσο μέλλον υπάρχει ακόμη για τον φθαρτό τούτο κ'οσμο.

«Και συνετελέσθησαν ο ουρανός και η γή και πάς ο κόσμος αυτών. Και συνετέλεσεν ο Θεός εν τη ημέρ'Αα τη έκτη τα έργα αυτού, ά εποίησε». Τα έργα του Θεού είναι και τα παιδιά που δεν γεννήθηκαν ακόμη και τα ζώα που δεν έζησαν ακόμη, και τα φυτά που δεν φύτευσαν ακόμη, όλα συμπεριλαμβάνονται μέσα σ' αυτήν την έκτη μέρα της δημιουργίας. Γιατί αν όσα δημιουργήματα του Θεού δεν γεννήθηκαν ακόμη δεν συμπεριλαμβάνονταν σ' αυτήν την έκτη μέρα, η Αγία Γραφή δεν θά έλεγε «και συνετελέσθησαν ο ουρανός και η γή και πάς ο κόσμος αυτών». Συνετελέσθησαν θά πεί ολοκληρώθηκαν. Πώς ολοκληρώθηκαν, αφού δεν γεννήθηκαν ακόμη; Όμως, ο Θεός βλέπει πέρα από το χρόνο, που βάζει όρια σ' εμάς, αλλά όχι σ' Εκείνον.

Σ' αυτή, λοιπόν, την πρώτη ενότητα της Γενέσεως περιγράφεται η Δημιουργία ολόκληρη και η ανθρωπότης ολόκληρη. Οι έξι ημέρες της Δημιουργίας είναι οι μυστικές χρονικές περίοδοι αυτής της δημιουργίας που ξέρουμε, όπως την έπλασε ο Θεός για να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της πτώσεως. Η έκτη μέρα είναι η κορώνα και η ολοκλήρωση της Δημιουργίας σ' αυτήν την κατάσταση της πτώσεως και της φθοράς. Χρονικά η έκτη μέρα δεν τελείωσε ακόμη. Ενώ, όμως, η έκτη μέρα δεν τελείωσε ακόμη, για μας τους εν χρόνω ζώντες, η έβδομη μέρα ήρθε και τελείωσε.

ιγ' - Η ημέρα η εβδόμη

«Την σήμερα μυστικώς, ο μέγας Μωϋσής προδιετυπούτο, λέγων^Α Και ευλόγησεν ο Θεός, την ημέραν την εβδόμην^Α τούτο γάρ έστι το ευλογημένον Σάββατον^Α αύτη εστίν η της καταπαύσεως ημέρα, εν ή κατέπαυσεν από πάντων των έργων αυτού ο μονογενής Υιός του Θεού, διά της κατά τον θάνατον οικονομίας, τη σαρκί σαββατίσας και εις ό ήν πάλιν επανελθών διά της Αναστάσεως, εδωρήσατο ημίν ζωήν την αιώνιον, ως μόνος αγαθός και φιλόανθρωπος» (Ακολουθία του Μεγάλου Σαββάτου).

Η έβδομη μέρα είναι η γέφυρα που συνδέει τον φθαρτό τούτο κόσμο των έξ ημερών της γενέσεως των πάντων με τον κόσμο τον άφθαρτο και αιώνιο της ογδόης ημέρας, της ημέρας που δεν έχει τέλος, της ημέρας της αιώνιας. Είναι η ημέρα εκείνη κατά την οποία ο Θεός «κατέπαυσε από πάντων των έργων αυτού, ών εποίησε», διά της κατά τον θάνατον οικονομίας. Είναι η ημέρα εκείνου του Μεγάλου Σαββάτου, η ηγιασμένη, κατά την οποία ο Κύριος αποτελείωσε όλα τα έργα Του, και τα της δημιουργίας και τα της Σωτηρίας. Και

έχοντας ολοκληρώσει την ένωσή Του με την κτίση Του μέχρι αυτού του θανάτου, είπε επί του σταυρού εκείνον τον τελευταίο λόγο, «τετέλεσται»[^] και κατοίκησε το μνήμα «τη σαρκί σαββατίσας». Αυτό το ευλογημένο Σάββατο είναι που έφερε τη Κτίση ολόκληρη από τη φθορά στην αφθαρσία και «διά της Αναστάσεως, εδωρήσατο ημίν ζωήν την αιώνιον».

«Και συνετελέσθησαν ο ουρανός και η γή και πάς ο κόσμος αυτών. Και συνετέλεσεν ο Θεός εν τη ημέρα τη έκτη τα έργα αυτού, ά εποίησε, και κατέπαυσε τη ημέρα τη εβδόμη από πάντων των έργων αυτού, ών εποίησε. Και ευλόγησεν ο Θεός την ημέραν την εβδόμην και ηγίασεν αυτήν[^] ότι εν αυτή κατέπαυσεν από πάντων των έργων αυτού, ών ήρξατο ο Θεός ποιήσαι» (Γεν. β' 1-3).